

Anna Härkönen, Anssi Lindqvist

MITÄ KUULUU KULTTUURIHYVINVOINTI?

Kulttuurihyvinvoinnin saatavuus Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa

Opinnäytetyö

Ylempi korkeakoulututkinto

Kulttuurihyvinvoinnin koulutus (Yamk)

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	muotoilija (ylempi AMK), ensihoitaja (ylempi AMK)
Tekijä/Tekijät	Anna Härkönen, Anssi Lindqvist
Työn nimi	Mitä kuuluu kulttuurihyvinvointi – Kulttuurihyvinvoinnin saatavuus Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa
Toimeksiantaja	Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Vuosi	2024
Sivut	61 sivua, liitteitä 1 sivua
Työn ohjaaja(t)	Irina Kujanpää

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö on esiselvitystyö kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuutta lisäävälle yritysideallem. Opinnäytetyö on haastattelututkimuksena toteutettu laadullinen tutkimus, joka antaa ajankohtaisen kuvan kulttuurihyvinvoinnin saatavuudesta Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa. Opinnäytetyö antaa vastauksia siihen, minkälaisia haasteita ja mahdollisuuksia liittyy kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa.

Tutkimustyötä tehtiin haastattelemalla Kuopion ja Riihimäen kaupungin tai hyvinvointialueen päättäjiä, valtuuston jäseniä ja kulttuurituottajia. Tutkimustyön lähteinä on käytetty sekä kirjallista aineistoa että haastatteluja. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelun menetelmin.

Työ tuo esiin, minkälaisia kulttuurihyvinvointipalveluita jo tarjotaan ja minkälaiset ovat kulttuurihyvinvoinnin tulevaisuuden näkymät Kuopiossa ja Riihimäellä. Tulokset osoittavat, että hallituksen leikkaukset erityisesti kulttuurialan valtionosuuksiin heijastelee myös kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen. Samaan aikaan kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuudesta kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin on yhä enemmän tutkimuksellista näyttöä. Kulttuurihyvinvoinnista on tullut osa kaupunkien hyvinvointisuunnitelmia, mutta kehitystyötä kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuuden turvaamiseksi on edelleen tehtävä. Tutkimuksesta on hyötyä kaikille kyseisillä alueilla toimiville kulttuurihyvinvointiin tähtääville palveluntuottajille sekä kulttuurihyvinvointialaa kehittäville.

Asiasanat: kulttuurihyvinvointi, saatavuus, kulttuurihyvinvointipalvelut

Degree title	Master of Culture and Arts and Master of health care
Author (authors)	Anna Härkönen, Anssi Lindqvist
Thesis title	How is cultural well-being doing? The availability of cultural well-being in the cities of Kuopio and Riihimäki
Commissioned by	South-Eastern Finland University of Applied Sciences
Time	2024
Pages	61 pages, 1 pages of appendices
Supervisor	Irina Kujanpää

ABSTRACT

This thesis is a preliminary study for a business idea that increases the availability of cultural well-being services. The thesis is a qualitative study conducted as interview-based research, which gives a view of the current situation of the availability of cultural well-being in the cities of Kuopio and Riihimäki. It answers to the questions about the challenges and opportunities related to the accessibility of cultural well-being in the cities of Kuopio and Riihimäki.

The research was done by interviewing the decisionmakers, council members and cultural producers of the city of Kuopio and Riihimäki or the wellbeing services country of these cities. Both literary sources and interviews were used as research materials. The interviews were carried out using thematic interview methods.

The thesis brings out what kind of cultural well-being services are already offered and what are the prospects of cultural well-being in Kuopio and Riihimäki. The results show that the government's cuts, especially to the cultural sector's state contributions, also reflect on the availability of cultural well-being. At the same time, there is more and more research evidence about the impact of cultural well-being on overall wellness. Cultural well-being has become part of the cities' well-being plans, but development work to secure the availability of cultural well-being services still needs to be done. This research is beneficial for service providers in cultural well-being operating in these regions, as well as for those developing the cultural well-being sector.

Keywords: cultural well-being, accessibility, cultural well-being services

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	HAASTATTELUTUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS	8
2.1	Yrittäjähenkisyys vei tutkimuksen äärelle.....	8
2.2	Viitekehys	10
2.3	Kulttuurihyvinvoinnin käsite ja kulttuurihyvinvoinnin saatavuus	11
2.4	Kunnan palvelut.....	12
2.4.1	Kulttuurihyvinvointiin liittyvä lainsäädäntö ja ohjaavat asiakirjat.....	12
2.4.2	Hyvinvointialueiden rooli kunnan tehtävissä	14
2.5	Kulttuuriala.....	15
2.6	Sosiaali- ja terveysala.....	16
2.7	Monialainen yhteistyö	17
2.8	Yksityisen tahon palvelut	18
2.9	Muita keskeisiä käsitteitä	19
2.9.1	Kulttuurihyvinvointipalvelut.....	19
2.9.2	Kulttuurilähete.....	19
2.9.3	Kaikukortti	19
2.9.4	Hanketoiminta ja yhteisötaide	20
2.10	Tutkimuskysymys	20
3	KULTTUURIHYVINVOINNIN TEOREETTISTA TAUSTAA	22
4	KULTTUURIHYVINVOINTI RIIHIMÄEN JA KUOPION KAUPUNGEISSA	24
4.1	Kuopio – ”Voep olla tapahtumarikas vuosi”.....	24
4.1.1	Pohjois-Savon kulttuuristrategia	25
4.1.2	Kuopion kaupungin kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja kulttuuripalvelut	26
4.1.3	Pohjois-Savon hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointisuunnitelma.....	27
4.2	Riihimäki – aurinkokunnan kaunein ja rohkein.....	27
4.2.1	Riihimäen kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja kulttuuripalvelut.....	28
5	HAASTATTELUTUTKIMUKSEN KUVAUS.....	29

5.1	Teemahaastattelu	30
5.2	Haastatteluprosessin kuvaus	31
5.3	Aineiston analyysi	31
5.4	Vastauksia haastattelujen kysymyksiin	32
5.4.1	Kirjoitustehtävä kulttuurinhyvinvoinnin käsitteestä	32
5.4.2	Haastateltavien kertomuksia kaupungin ja hyvinvointialueiden kulttuurihyvinvointisuunnitelmista	33
5.4.3	Näkemyksiä kulttuurihyvinvoinnin merkityksestä yhteiskunnalle ja kuntalaisten hyvinvoinnille	36
5.4.4	Kaupungin tai hyvinvointialueen suunnitelmat kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi	37
6	TUTKIMUSTULOKSET	39
6.1	Kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden mahdollisuudet Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa	39
6.2	Kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden haasteet Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa 41	
7	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	41
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	43
8.1	Johtopäätökset	43
8.2	Pohdinta	46
8.3	Kulttuuriostari – liikeideasta uusiin oivalluksiin	48
8.3.1	Liikeideasta toteutukseen palvelumuotoilun menetelmin	50
8.3.2	Ideasta uusiin oivalluksiin	52
8.4	Lopuksi	53
	LÄHTEET	56
	KUVALUETTELO	
	LIITTEET	

Liite 1. Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on esiselvitystyö kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuutta lisäävälle yritysidealalle. Työn hankkeistajana toimii Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (Xamk). Opinnäytetyö on haastattelututkimuksena toteutettu laadullinen tutkimus, joka vastaa kysymykseen siitä, minkälaisia haasteita ja mahdollisuuksia liittyy kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuuteen Riihimäen ja Kuopion kaupungeissa.

Kulttuuripalveluiden saatavuudella tarkoitetaan kulttuuripalveluiden laatua ja määrää (Houni ym. 2020, 18). Työn tavoitteena oli saada realistinen kuva kulttuurihyvinvoinnin saatavuudesta Riihimäen ja Kuopion kaupungeissa. Aihe on valikoitunut kiinnostuksestamme kotikuntiemme kulttuurihyvinvointipalveluita lisäävän liikeidean kehittämiseen. Aihe on mielestämme tärkeä, sillä kaikilla tulisi olla oikeus kulttuuriin ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Toteutimme opinnäytetyömme työparina, ja toinen meistä toimii tällä hetkellä ensihoitajana Kuopiossa ja toinen taidepedagogina ja tanssikouluyrittäjänä Riihimäellä. Sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurialan ammattilaisina toivoisimme enemmän mahdollisuuksia kulttuurihyvinvointialalla toimimiseen myös omalla urapolullamme. Opinnäytetyömme antaa vastauksia myös siihen, mitä mahdollisuuksia yrittäjillä, sosiaali- ja terveysalan työntekijöillä sekä taiteilijoilla on kulttuurihyvinvoinnin kentällä. Tutkimuksesta on hyötyä kaikille kyseisillä alueilla toimiville kulttuurihyvinvointiin tähtääville palveluntuottajille sekä kulttuurihyvinvointialan kehitystyötä tekeville.

Olennainen osa tutkimusta oli selvittää haastatteluin, minkälaisia kulttuuripalveluita jo tarjotaan ja minkälaiset ovat kulttuurihyvinvoinnin näkymät kotikaupungeissamme. Kulttuurihyvinvointi tuntuu näyttävävän hyvin eri tavoin eri paikkakunnilla ja rajataksemme tutkimustyötä valitsimme tutkimuskohteiksi asuinpaikkakuntamme Riihimäen ja Kuopion. Näissä kunnissa toimimme itsekin kulttuurihyvinvoinnin parissa. Tutkimusaihetta tukevat omat kokemuksemme kulttuurialan sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisina.

Liikeidean kannalta oli tärkeää selvittää, miten sitoutunut kaupunki on toteuttamaan kulttuurihyvinvointipalveluita kuntalaisilleen. Lisäksi oli olennaista selvittää, mitä palveluita on jo tarjolla. Teimme tutkimustyötä haastattelemalla kaupungin ja hyvinvointialueiden päättäjiä, valtuuston jäseniä ja kulttuurituottajia. Haastattelujen perimmäinen tavoite oli saada vastaus siihen, onko liikeidealle ylipäättänsä kysyntää. Käytimme tutkimustyön lähteinä sekä kirjallista aineistoa että haastatteluja.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena haastattelututkimuksena. Haastattelututkimus pyrkii kokonaisvaltaiseen tiedonhankintaan, jossa aineisto kootaan haastattelujen avulla. Haastattelututkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä tai antamaan teoreettinen tulkinta jostakin ilmiöstä haastatteluun osallistuvien henkilöiden kautta. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.)

Opinnäytetyö jakautuu kolmeen osa-alueeseen. Ensimmäinen osio on tieteellinen osio, jossa esittelemme keskeiset käsitteet sekä tutkimuksia kulttuurin ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Toisessa osiossa käsittelemme Kuopion ja Riihimäen kulttuurihyvinvointihankkeita, avaamme teemahaastatteluprosessia sekä haastattelujen tuloksia. Työn viimeinen osio on pohdintaosio, jossa tarkastelemme haastattelujen kautta esille nousseita kulttuurihyvinvoinnin saataavuuteen vaikuttavia haasteita ja mahdollisuuksia. Lisäksi esittelemme kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuutta lisäävää yritysideaamme.

Suomessa eletään monien muutosten ja taloudellisten leikkausten aikaa. Syksyn 2024 hallituksen budjettiriihessä päätettiin, että vuonna 2025 kulttuurista leikataan 17,3 miljoonaa euroa. Opetus- ja kulttuuriministeriön leikkaukset kohdistuvat muun muassa VOS-rahoitusmekanismiin, jolla pidetään yllä Suomen teatterien, orkesterien ja museoiden verkostoa sekä kulttuurin edistämisen valtionavustuksiin. (Yle 2024.) Sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksia vähennetään asteittain ja vuoden 2024 aikana leikataan 25 miljoonaa euroa ja vuoteen 2027 mennessä 100 miljoonaa euroa (Hyvinvointiala 2024).

Opinnäytetyössämme esiin tuodut tutkimukset ja tieteelliset perustelut antavat näyttöä sille, että kulttuurihyvinvointi ennaltaehkäisevine vaikutuksineen voisi olla yksi vastaus terveydenhuollon paineisiin. Kulttuurihyvinvoinnin toteutumisi-

nen niin, että se saavuttaa kaikki, vaatii kuitenkin vielä kehitystyötä sekä kulttuurihyvinvointipalveluiden juurruttamista yhteiskunnan rakenteisiin. Asioiden kehittäminen ja palveluiden uudistaminen vaatii aina tekijöitä – aivan kuten kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen tarvitaan taiteilijoita ja taidetta. (Houni ym. 2020,19.) Tällä opinnäytetyöllä annamme oman panoksemme kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden kehittämiseksi avaamalla haastattelujen myötä esiin tulleita kulttuurihyvinvointipalveluiden mahdollisuuksia sekä haasteita kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta tukeva yritysidea takataskussamme.

2 HAASTATTELUTUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Kulttuuripalveluiden käyttö ja kulttuurinen harrastustoiminta lisäävät tutkitusti fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia. Taiteen harrastaminen säännöllisesti tavalla tai toisella parantaa elämänlaatua, madaltaa ahdistuneisuutta, lisää sosiaalisuutta ja ennaltaehkäisee syrjäytymistä sekä sairauksia. (Houni ym. 2020, 18.) Kun kulttuurilla ja taiteella on jokin julkituotu hyvinvointia edistävä tavoite, puhutaan kulttuurihyvinvoinnista (Rosenlöf 2024).

Vaikka tutkimustuloksia taiteen terveyshyödyistä on jo kattavasti, ei kulttuurihyvinvointi tunnu olevan kovinkaan yleisesti tunnettu tai ainakaan tunnustettu käsite. Tämän voi päätellä muun muassa hallitusohjelman kulttuuriin osuvista leikkauksista. Kulttuurista leikataan tuntuvasti vuonna 2025 ja leikkausten sanotaan jatkuvan lähivuosina. Leikkaukset ovat uhka kulttuurialan työpaikoille ja suomalaisten kulttuuripalveluiden saatavuudelle. (SAK 2024.) Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen, siihen liittyvät keskeiset käsitteet sekä syitä aiheen valinnalle.

2.1 Yrittäjähenkisyys vei tutkimuksen äärelle

Kun kulttuurista leikataan, tuntuu väistämättömältä, että sillä on vaikutuksia myös kulttuurihyvinvointipalveluihin. Kansalaisten kulttuuriset oikeudet tulisi toteutua asuinpaikasta, sosiaalisesta asemasta ja terveydentilasta riippumatta, mutta näin ei valitettavasti vielä tunnu olevan. Taloudellisten leikkausten valossa kulttuurin tulevaisuus ei näytä kovinkaan kirkkaalta. Kunnilta löytyy kyllä hyvinvointikertomukset, jotka toimivat kunnan hyvinvointipolitiikan työvälineenä, mutta kulttuurin tehtävä hyvinvointikertomuksissa on vielä hyvin

pieni. Kaikissa kunnissa koko kulttuurihyvinvointia ei ole edes erikseen mainittu. (Houni ym. 2020, 25.) Tässä kohtaa sisäiset kehittäjämme ja yrittäjähenkilöisyytemme heräävät eloon.

Vaikka opinnäytetyömme onkin laadullinen tutkimus, on siinä kehittävä ote, sillä työn aihe on lähtenyt liikkeelle kiinnostuksestamme yritystoimintaa kohtaan. Olemme tehneet opinnäytetyömme kahden kulttuurihyvinvointiopiskelijan yhteistyönä. Meitä yhdistää henkilökohtainen intohimo kulttuuriin, omakohtaiset kokemukset kulttuurin ja taiteen vaikutuksista hyvinvointiin ja halu lisätä kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta. Toinen meistä toimii tanssipedagogina ja kulttuurialan yrittäjänä ja toinen on sosiaali- ja terveysalalla työskentelevä kulttuurin suurkuluttaja. Yhteisten keskustelujen myötä huomasimme, että meillä on molemmilla samankaltainen visio eri taiteenalojen yhteen kokoavasta, kuntalaisten kokonaisvaltaista hyvinvointia kohottavasta palveluntuottamisesta. Erilaisten ammattitaustojemme kautta toisimme molemmat liikeideaamme kulttuurihyvinvoinnille tärkeän kokemuksen ja asiantuntijuuden sekä kulttuurialalta että sosiaali- ja terveysalalta. Yhteisestä liikeideasta alkoi tulla koko kulttuurihyvinvointiopiskelujamme eteenpäin vievä voima.

Ammattitaito ja visio eivät kuitenkaan riitä, vaan liikeidean kannattavuutta pohdittaessa jokaisen yrittäjän tulee selvittää paikallinen palveluiden tarve ja tässä kohtaa jo olemassa oleva kulttuurihyvinvoinnin tarjonta. Liikeidean on pystyttävä vastaamaan kysymyksiin, mitä, miten ja kenelle tuote tai palvelu on suunnattu. (Hesso 2013, 24–25.) Liikeidean kannalta on myös olennaista pohtia, mitä hyötyä yrityksestä on asiakkaalle (Raatikainen 2012, 39).

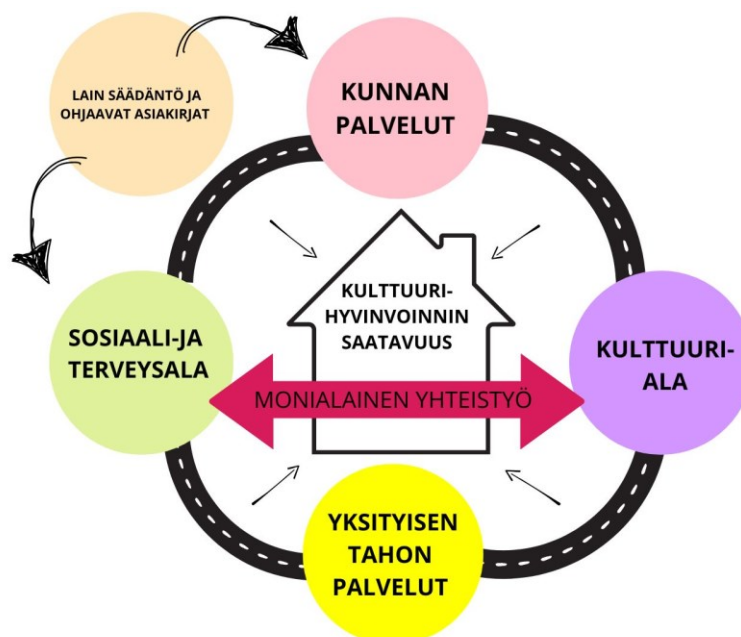
Liikeideassamme yhteistyö kaupungin ja hyvinvointialueen kanssa on keskeisessä asemassa ja kaupunki on mahdollisesti myös asiakkaan roolissa. Meille oli olennaista selvittää, miten sitoutunut kaupunki on toteuttamaan kulttuurihyvinvointipalveluita kuntalaisilleen, onko kaupungin kulttuuritarjonnassa sijaa yksityisille kulttuurialan yrittäjille ja onko ideallemme ylipäättänsä todellista kysyntää. Kulttuurihyvinvoinnin kentällä taiteen tilaajia ovat muun muassa kunnan kulttuuri- ja sivistystoimi, hyvinvointia ja terveyttä edistävät palvelut, ikäihmisten palvelut sekä muut vastaavat toimialat. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa henkilökunnan roolilla on merkittävä vaikutus asiakkaiden kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen. (Houni ym. 2020, 213.) Niinpä tärkeä osa

opinnäytetyötämme oli toteuttaa teemahaastattelut kaupungin tai hyvinvointi-alueiden päättäjille ja työntekijöille. Tiedonkeruun menetelmiä sekä tuloksia esittelemme kappaleissa viisi ja kuusi.

Yrityksen menestymiselle on tärkeää analysoida sekä yrityksen ulkoista että sisäistä ympäristöä. Ulkoista ympäristöä analysoidessa tutkitaan poliittista ympäristöä, taloudellista ympäristöä, sosiaalista ympäristöä sekä teknologista ympäristöä. Myös lainsäädännöllisestä ympäristöstä on hyvä olla tietoinen. (Hesso 2013, 35.) Yrittäjälle on alasta riippumatta tärkeää ymmärtää liiketoimintansa ansaintamalli sekä ne prosessit, jotka mahdollistavat laadukkaan tuotteen tai palvelun tuottamisen kannattavasti (Viitala & Jylhä 2013, 13). Tässä kohtaa on siis tärkeää ymmärtää, mitä kulttuurihyvinvoinnilla ylipäätään tarkoitetaan ja mikä sen asema on yhteiskunnassa.

2.2 Viitekehys

Kulttuurihyvinvointi on sateenvarjokäsite, jonka alle kuuluvat niin ajatus kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista kuin ihmisten kulttuuriset oikeudet (Houni ym. 2020, 19). Kulttuurisia oikeuksia tukee laki kuntien kulttuuritoiminnasta, joka velvoittaa kuntia järjestämään kulttuuritoimintaa sekä edistämään kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta (Laki 166/2019). Kulttuurihyvinvoinnin saatavuus on opinnäytetyömme teoreettisen viitekehiksemme keskiössä ja viitekehys (kuva 1) muodostuu kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen vaikuttavista tekijöistä; kunnasta, sosiaali- ja terveysalasta, kulttuurialasta sekä yksityisen tahon palveluista.

Kuva 1. Viitekehys (Anna Härkönen 2024).

Kulttuurihyvinvointipalveluiden tapahtumaketjuun liittyvät olennaisesti palveluiden tuottajat niin sosiaali- ja terveysalalta kuin kulttuurialalta. Kulttuurihyvinvointiin liittyvä työ tarvitsee toimialat ylittäviä työryhmiä ja näin kulttuurihyvinvointi toteutetaan monialaisena yhteistyönä. (Houni ym.2020, 21.)

2.3 Kulttuurihyvinvoinnin käsite ja kulttuurihyvinvoinnin saatavuus

Kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista sekä ihmisten kulttuurisista oikeuksista on 2010-luvulla alettu puhua kulttuurihyvinvointina. Termillä viitataan siihen, että kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia ja ovat yhteydessä kokonaisvaltaiseen terveyteen. Taiteella on vaikutuksia terveyden edistämisessä sekä psyykkisten ja fyysisten sairauksien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. (Houni ym. 2020, 17.) Kulttuurihyvinvointi on monitahoinen ilmiö, jossa yhdistyvät koettu hyvinvointi, kulttuurin ja taiteen tuoma merkityksellisyys elämään sekä ihmisen kulttuuriset oikeudet ja tarpeet (Lilja-Viherlampi & Rösenlöf 2019).

Kulttuurihyvinvoinnilla voidaan tarkoittaa myös kulttuurihyvinvointia tukevaa toimintaa sekä kulttuurihyvinvointipalveluita. Kulttuurihyvinvointipalvelut tarjoavat kulttuurin ja taiteen avulla keinoja parantaa yksilön ja yhteisön hyvinvointia ja elämänlaatua. Esimerkiksi taideterapiassa taidetta käytetään kommunikoin-

nin, hoidon ja kuntoutuksen välineenä. Kulttuurihyvinvointitoiminnassa on keskeistä osallistujan toimijuuden tukeminen ja osallisuuden mahdollistaminen. (Lilja-Viherlampi & Rösenlöf 2019.) Kulttuurihyvinvoinnin toteutumisella tarkoitetaan sitä, miten ihmisillä on taiteisiin osallistumalla mahdollisuus rakentaa omaa taidesuhdettaan ja siten vahvistaa kulttuurista ja sosiaalista pääomaansa sekä toimintavalmiuksia (Lehikoinen 2021, 52).

Kulttuurihyvinvoinnin saatavuudella tarkoitetaan esimerkiksi kunnan kulttuuripalveluiden määrää ja laatua. Ihmisten kulttuurisista oikeuksista huolehtiminen on tärkeä osa sosiaali- ja terveydenhuoltoa, hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä syrjäytymisen ennaltaehkäisemistä. Kansalaisten kulttuuriset oikeudet turvataan kuntien kulttuuritoimintalaissa, YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa ja Suomen perustuslaissa. Saatavuuden ja saavutettavuuden varmistamiseksi valtiolla, maakunnilla ja kunnilla tulisi olla strategia, suunnitelmat ja saatavuutta koskevat tavoitteet. (Houni ym. 2020, 18–19.)

2.4 Kunnan palvelut

Kunnat vastaavat lakisääteisten peruspalvelujen järjestämisestä asukkailleen, ja kuntien toimintaan vaikuttaa poliittinen päätöksenteko. Kunnan vastuulla on siis tarjota asukkailleen palveluja, jotka on määritelty kunnalle kuuluviksi tehtäviksi. Lainsäädäntö määrittelee tehtävien tarkoituksen, tavoitteet, tulokset ja oikeudelliset velvoitteet. Kunnat ja toimeenpanijat voivat päättää toimintatavat ja keinot, joilla pyrkivät saavuttamaan asetetut tavoitteet. Kunnilla on myös mahdollisuus ottaa hoitaakseen muitakin kuin laissa määriteltyjä tehtäviä. Tällöin lainsäädäntö ei ihan suoraan ohjaile palveluprosesseja ja tässä kohtaa kunnan on tärkeä arvioida valitsemiensa palveluntoimintojen hyödyllisyyttä esimerkiksi asukkaiden hyvinvoinnin paranemisen näkökulmasta. (Valtionvarainministeriö s.a.)

2.4.1 Kulttuurihyvinvointiin liittyvä lainsäädäntö ja ohjaavat asiakirjat

Maaliskuussa 2019 tuli voimaan laki kuntien kulttuuritoiminnasta. Lain tehtävänä on vahvistaa kulttuurin roolia kunnan toiminnassa, sekä tuoda esiin kulttuurin merkitystä ja perustella kulttuurin asemaa kunnan peruspalveluna. Laki velvoittaa kuntia järjestämään kulttuuritoimintaa sekä edistämään kulttuurin monipuolista käyttöä. Lain mukaan kunnan tulee edistää kulttuurin ja taiteen

yhdenvertaista saatavuutta, luoda edellytyksiä taidealan ammattilaisille, tukea kulttuurin ja taiteen harrastamista ja tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen tavoitteelliseen kasvatukseen. Kunnan tehtävänä on myös edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa. (Houni ym. 2020, 20.) Kulttuuritoimintalain tavoitteena on:

- *tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen;*
- *edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen;*
- *vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin;*
- *luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehitymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin ja taiteen keinoin*

Tavoitteiden toteuttamisen lähtökohtina ovat *demokratia, asukaslähtöisyys, tasa-arvo, kestävä kehitys sekä kulttuurinen moninaisuus ja vuoropuhelu.* (Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 8.2.2019/166, 2. §)

Kulttuuritoimintalain lisäksi kuntien toimintaa ohjaa terveydenhuollonlaki (1326/2010), jonka mukaan kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistymäinen tulee olla osa kuntastrategiaa (Houni, ym. 2020, 19). Hyvinvoinnin edistäminen taiteen avulla olisi siis kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta kuin ”kaksi kärpäästä yhdellä iskulla”. Se, että kunnalla on velvollisuus toteuttaa kulttuuripalveluita sekä edistää kuntalaisten hyvinvointia, herättelee ajatuksiamme myös yrittäjän näkökulmasta ja antaa meille perusteen kehittää kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuutta yhteistyössä kunnan kanssa.

Kulttuuri- ja hyvinvointipalveluiden tarjonta on kunnan velvollisuus ja jotta velvollisuus toteutuu, tarvitaan myös palveluntuottajia ja monialaista yhteistyötä. Hounin ym. (2020, 21) mukaan kulttuurihyvinvointia toteutetaan toimialat ylittävänä työryhminä. Tästä syystä uskomme, että kunta olisi kiinnostunut yhteistyöstä myös yksityisten yritysten ja toimijoiden kanssa. Jotta voisimme tarjota ideallamme lisäarvoa olemassa olevaan, oli olennaista selvittää kuntien suunnitelmat ja tämänhetkinen kulttuurihyvinvointitarjonta.

Yksi tämän opinnäytetyön kannalta olennainen lakisääteinen kunnan toimintaa ohjaava asiakirja on hyvinvointikertomus. Hyvinvointikertomuksesta selviää, miten kunta on toteuttanut hyvinvointipolitiikkaansa ja mitkä ovat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen vastuutahot. Hyvinvointikertomus toimii siis hyvinvointijohtamisen työvälineenä. Lisäksi kertomuksessa kuvaillaan tiivistettynä väestön terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä asioita, kuten väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja, hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavien tekijöiden muutoksia sekä palvelujärjestelmän toimivuutta. Hyvinvointikertomuksesta selviävät lisäksi ehkäisevän työn kustannukset, mahdolliset vaikutukset, toimenpiteet ja tavoitteet. (Houni ym. 2020, 25.) Hyvinvointikertomuksiin perehtymällä voidaan tutkia, mikä on kulttuurihyvinvoinnin sija kunnan suunnitelmissa.

Joillain kunnilla on erikseen kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma on strateginen asiakirja, jonka tavoitteena on ohjata kunnan tai maakunnan toimijoita kehittämään kulttuuritoimintaa, hyvinvointia ja terveyttä edistävästä näkökulmasta. Sen tavoitteena on edistää asukkaiden hyvinvointia ja varmistaa, että kulttuurihyvinvointi on kaikkien saatavilla kulttuurista ja sosiaalisesta asemasta riippumatta. Kulttuurihyvinvointisuunnitelmat tehdään yleensä monialaisena yhteistyönä ja asiakirja on vapaaehtoinen. (Houni ym. 2020, 24.)

Osa tutkimustyötämme oli selvittää, onko Kuopiolla ja Riihimäellä kulttuurihyvinvointisuunnitelmia ja mitä suunnitelmat sisältävät. Oletuksena oli, että kulttuurihyvinvointisuunnitelmat antavat suoria vastauksia tutkimuskysymykseemme.

2.4.2 Hyvinvointialueiden rooli kunnan tehtävissä

Hyvinvointialueet ovat Suomessa vuonna 2023 voimaan tulleita itsehallinnollisia alueita, jotka vastaavat alueensa sosiaali- ja terveystalviteista sekä pelastustoimesta. Aiemmin nämä tehtävät kuuluivat kunnille, mutta vuoden 2023 alussa ne siirtyivät hyvinvointialueille. Hyvinvointialueet tekevät yhteistyötä kuntien kanssa, sillä monia palveluita tuotetaan yhdessä. Esimerkiksi lasten, nuorten ja perheiden palveluiden, sekä työ- ja toimintakykyä tukevien palvelui-

den tuottaminen vaatii yhteistyötä hyvinvointialueiden ja kuntien välillä. Suomessa on yhteensä 21 hyvinvointialuetta, jotka ovat osa Suomen julkista hallintoa. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö s.a.)

Olemme rajanneet opinnäytetyömme tutkimusalueiksi kotikaupunkimme Kuopion ja Riihimäen. Kuopio kuuluu Pohjois-Savon hyvinvointialueeseen, Riihimäki puolestaan Kanta-Hämeen hyvinvointialueeseen. Hyvinvointialueiden palveluverkostot ja suunnitelmat vaikuttavat alueellisesti kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen, sillä hyvinvointialueiden vastuuseen kuuluu muun muassa sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelut. Opinnäytetyön tuloksissa tuomme esiin, näyttävätkö uudet hyvinvointialueet haasteena vai mahdollisuutena kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden kannalta Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa.

2.5 Kulttuuriala

Kulttuuriala kattaa lähes kaikki taiteen alat. Kulttuurialoja ovat esittävät taiteet, kirjallisuus, muotoilu ja arkkitehtuuri, audiovisuaalinen kulttuuri ja visuaaliset taiteet. Näihin kuuluvat muun muassa elokuvat, musiikki, teatteri, tanssi, sirkus, kuvanveisto ja maalaustaide. Kulttuuri- ja opetusministeriö tukee kulttuurialan toiminnan edellytyksiä ja on mukana kulttuurialan kehittämisestä. Lisäksi kulttuuri- ja opetusministeriö vastaa alan lainsäädännön valmistelusta ja valtion talousarvioon sisältyvistä kulttuuriin suunnatuista määrärahoista. Ministeriön tavoitteena on edistää muun muassa esiintyvien taiteiden saavutettavuutta ja se pyrkii kehittämään myös palveluiden saatavuutta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö s.a.)

Kulttuurista leikataan vuonna 2025 yhteensä 17,3 miljoonaa euroa. Opetus- ja kulttuuriministeriön leikkaukset kohdistuvat muun muassa VOS-rahoitusmekanismiin, jolla pidetään yllä Suomen teatterien, orkesterien ja museoiden verkostoa sekä kulttuurin edistämisen valtionavustuksiin. (Aromaa 2024.) Tällä on väistämättä vaikutuksia kulttuurin ja sitä myöten kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen.

2.6 Sosiaali- ja terveysala

Sosiaalipalveluiden tehtävänä on edistää ja ylläpitää ihmisten ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, osallisuutta ja turvallisuutta ja terveyden huollon tavoitteena on taas väestön terveyden, hyvinvoinnin, työ- ja toimintakyvyn edistäminen ja ylläpitäminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024.)

Sosiaalialan palveluihin kuuluvat muun muassa sosiaalityö, perhetyö, päihde- ja mielenterveystyö, kasvatusta ja perheneuvonta, kotihoito sekä laitospalvelut. Terveysalan palveluihin kuuluvat perusterveydenhuolto, johon kuuluvat muun muassa hyvinvointialueen järjestämä väestön terveydentilan seuranta, sairaalahoito, suun terveydenhuolto, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, työterveys- huolto sekä äitiyspalvelut. Osa sosiaali- ja terveyspalveluista on sellaisia, joissa vastuut jakautuvat sosiaali- ja terveydenhuollon kesken. Esimerkkinä mainittakoon päihde- ja mielenterveystyö. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024.)

Sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavat monet eri toimijat. Yksi tärkeimmistä on hyvinvointialue, jonka tehtävänä on huolehtia, että alueella on riittävästi palveluja. Hyvinvointialueet voivat tehdä yhteistyötä keskenään ja lisäksi palvelutuotantoa voidaan täydentää yksityisten palvelutuottajien palveluilla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä säädetään laissa. Terveyshuoltolain (1326/2010) mukaan kunnilla on velvollisuus edistää asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä yhteistyössä hyvinvointialueiden sekä hyvinvointia tukevien toimijoiden kanssa, kuten julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Lain mukaan asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on oltava osa kuntastrategiaa. Lain tavoitteena on:

- *edistää ja ylläpitää terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta;*
- *kaventaa väestöryhmien välisiä terveyseroja;*
- *toteuttaa väestön tarvitsemien palvelujen yhdenvertaista saatavuutta, laatua ja potilasturvallisuutta;*
- *vahvistaa terveydenhuollon palvelujen asiakaskeskeisyyttä; sekä*

- *vahvistaa perusterveydenhuollon toimintaedellytyksiä ja parantaa terveydenhuollon toimijoiden välistä yhteistyötä, hyvinvointialueen ja eri toimialojen välistä yhteistyötä ja hyvinvointialueen ja kunnan välistä yhteistyötä sekä muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä sekä sosiaali- ja terveyden huollon järjestämisessä.*

(Terveydenhuoltolaki 8.7.2022/58 12. §).

2.7 Monialainen yhteistyö

Monialaisuudella tarkoitetaan hallinnon- ja tieteenalat ylittävää toimintaa ja moniammatillisuudella eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden yhteistyötä. Nämä käsitteet ovat usein sekoittuneet ja puhuttaessa monialaisuudesta saatetaan tarkoittaa molempia. (Helander ym. 2015.) Monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan myös eri toimialojen viranomaisten yhteistyötä paikallistasolla. Monialainen yhteistyö kuvaa toiminnan luonnetta. (Aaltonen 2011, 25–26.)

Laura Huhtinen-Hildén (2021) kirjoittaa blogitekstissä ”Kulttuurihyvinvointialan yhteisymmärrystä rakentamassa”, kuinka ”kulttuurihyvinvointityössä tarvitaan lähes poikkeuksetta monialaista yhteistyötä”. Kulttuuri-, taide-, sosiaali- ja terveysalojen ammatillisen osaamisen yhdistäminen tuo esiin kulttuurihyvinvoinnin kaikki eri näkökulmat. Huhtinen-Hildénin (2021) mukaan panostamalla näiden alojen väliseen vuorovaikutukseen voidaan luoda yhteiskunnallisesti merkittävää kulttuurihyvinvointia.

Kulttuurihyvinvointitoimintaa toteutetaan erilaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja palveluyksiköissä, jolloin ne tavoittavat yleisen kulttuuripalveluiden ulkopuolelle jäävät kohderyhmät. (Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveyden huollossa, työelämässä ja koulutuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:34.) Taiteella on paikkansa lääketieteen ja sairaanhoidon tukena, ja taidelaitoksilla rooli terveydenhuollon tukena (Houni ym. 2020)

Sosiaalihuollon kulttuuripalvelut voivat olla monenlaisia toimintoja, jotka tuovat taidetta ja kulttuuria osaksi sosiaalihuollon palveluja. Tällaisia palveluja voivat olla esimerkiksi taide-esitysten järjestäminen tai osallistava taidetoiminta, joka tuodaan sosiaalihuollon yksiköissä oleville asiakkaille. Asiakkaita voidaan

myös ohjata taideharrastusten pariin, jolloin taiteesta tulee osa heidän arkeen ja hyvinvointiaan. Tästä syystä kunnilla ja terveydenhuollon järjestäjillä tulee olla tietoa taiteen vaikutuksista hyvinvointiin ja terveyteen. Jotta taide- ja kulttuuritoiminta voidaan tuoda osaksi jokapäiväisiä toimintoja, tarvitaan valmiita toimintamalleja. Toimintamallit saavutetaan parhaiten sosiaali- ja terveydenhuollon ja kulttuurialan monialaisena yhteistyönä. (Houni ym. 2020, 142.)

Aitolehti (2021) kirjoittaa opinnäytetyössään, ”Taistelu sosiaalisen taiteen puolesta, kulttuurihyvinvointialan kasvusta huolimatta”, kuinka kulttuurihyvinvointitoiminta on edelleen hajanastaista ministeriön suosituksista ja hyvinvointivaikutuksia todistavasta tutkimuksesta tiedosta huolimatta. Kulttuurihyvinvointitoiminta näyttäytyy pääasiassa hanketoimintana. Erityisen hiljaisena näyttäytyy sosiaali- ja terveyssektorin ja taidepuolen yhteistyö, joka kaipaa toteutuakseen yhteistyön systemaattista rakentamista. Hyvät käytänteet ja tutkimustulokset eivät juurru vakituisiksi toiminnaksi eivätkä hankkeiden tulokset leviä valtakunnalliseen tietoisuuteen. Olisi tärkeää luoda pysyvä rakenne sosiaali- ja terveyspuolen ja taidealan hallintorajat ylittävälle yhteistyölle. (Aitolehti 2021, 51.) Omat kokemuksemme sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurialan yhteistyön puutteellisuudesta kulkevat samaa rataa Aitolehden kanssa ja tämä onkin toiminut kimmokkeena liikeideallemme.

2.8 Yksityisen tahon palvelut

Yksityiseen sektoriin kuuluvat muun muassa yritykset, yhdistykset, yhtiöt, säätiöt sekä itsenäiset yrittäjät ja ammatinharjoittajat (Tilastokeskus 2024). Yksityiset palveluntuottajat voivat täydentää julkisia palveluja myymällä palvelujaan yksittäisen asiakkaan lisäksi hyvinvointialueille ja kunnille (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023).

Sosiaali- ja terveysalalla yksityisen sektorin osuus sote-palvelualasta on jopa 22 prosenttia. Muutamia yleisimpiä yksityisiä sosiaali- ja terveysalan palveluita ovat ikääntyneiden kotipalvelut, lasten perhehoito, fysioterapia, työterveyshuolto ja lääkärin vastaanottotoiminta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023.) Kulttuurialalla on yrityksiä monelta taiteentalalta. Esimerkkeinä eri taidealojen koulutusten tarjoajat, taideliikkeet, valokuvaamot, eri museot, ohjelmatoimistot, elokuvateatterit ja esittäviä taiteita palveleva toiminta. (Taidejakulttuuri.fi 2024).

2.9 Muita keskeisiä käsitteitä

Muita tämän opinnäytetyön kannalta keskeisiä käsitteitä ovat kulttuurilähete, Kaikukortti, taidelähtöiset menetelmät sekä hanketoiminta. Nämä käsitteet tulevat tässä opinnäytetyössä vastaan, kun puhumme kulttuurihyvinvointipalveluista ja niiden saatavuudesta.

2.9.1 Kulttuurihyvinvointipalvelut

Kulttuurihyvinvointipalvelut ovat asiakas- ja tarvelähtöisiä palveluita, joiden tavoitteena on edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kulttuurihyvinvointipalveluita toteutetaan monialaisesti sosiaali-, terveys- ja kulttuurialan yhteistyönä, ja tarkoituksena on tavoittaa myös ne henkilöt, jotka eivät syystä tai toisesta pysty osallistumaan yleiseen kulttuuritoimintaan. (Taikusydän 2020.)

2.9.2 Kulttuurilähete

Kulttuurilähetetoiminnassa pyritään edistämään asiakkaan hyvinvointia palveluketjuja aktivoimalla. Toiminnan onnistumiselle on olennaista tunnistaa ohjauksen tarve. Sosiaalihuollossa asiakkaille voidaan antaa kulttuuripassi kulttuuripalveluihin osallistumisen tueksi. Kulttuuripassin avulla voidaan vähentää taloudellista eriarvoisuutta taide-elämysten saavutettavuudessa. Kulttuuripassi toimii pääsylippuna kaikkiin taidelaitoksiin ja tapahtumiin, joiden järjestäjät ovat tehneet sopimuksen kulttuuripassin käytöstä. Terveystieteiden huollossa kulttuurireseptin kautta toteutettavalla lähetetoiminnalla asiakas voidaan ohjata taide- ja kulttuuritoimintaan. Lääkärin tehtävänä on tunnistaa ne asiakkaat, joiden hyvinvointia voidaan helpottaa taidelähtöisin menetelmin. Kulttuurilähetetoimintaa kohdennetaan asiakkaille, joiden vaivojen syyt liittyvät sosiaalisen osallisuuden puuttumiseen ja monimutkaisiin terveyshaasteisiin. (Houni ym. 2020, 145–152.)

2.9.3 Kaikukortti

Kaikukortti on kulttuuripassin tavoin ikään kuin vapaalippu sopimuskumppaneiden taide-esityksiin. Kaikukortilla voi hankkia maksuttomia lippuja erilaisiin kulttuuritapahtumiin, kuten teatteriin tai konserttiin. Kaikukortti on kehitetty

opetus- ja kulttuuriministeriön tuella sosiaalihuollon asiakkaiden tukemiseksi. (Houni ym. 2020, 151.)

2.9.4 Hanketoiminta ja yhteisötaide

Hanke-termiä käytetään usein kuvailtaessa tutkimus-, kehitys- tai innovaatio-työtä. Hankkeelle ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta yleensä sillä tarkoitetaan projektia isompaa kokonaisuutta, joka on rahoitettu. Hankkeet voivat olla paikallisia, alueellisia tai valtakunnallisia. (Saari 2022.)

Taidepohjaisia hankkeita kutsutaan muun muassa yhteisötaiteeksi tai sovelta- vaksi taidetoiminnaksi, jossa olennaista on yhteinen toiminta. Toimintaa järjes- tetään usein joko taiteilijalähtöisesti, jolloin taitelija itse kokoaa ihmisiä hank- keeseensa tai niin, että taiteilija toimii määritellyn ajan ihmisten arkiyhtei- söissä, kuten työpaikoilla, nuorisotaloissa tai hoitolaitoksissa. Usein osallistu- jat luovat sen, mitä tavoitellaan ja on ihmisryhmästä kiinni, mikä nousee merki- tykselliseksi teemaksi. (Bardy ym. 2007, 25.)

Yhteisöllistä taidetoimintaa harjoitetaan eri tavoin ja monista eri syistä, eri- ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kanssa. Tällöin kan- salaiset pääsevät taiteilijoiden ohjaamana tutkimaan suhteitaan itseensä, toi- siin ihmisiin ja paikkaansa maailmassa. (Bardy ym. 2007, 24–25.)

2.10 Tutkimuskysymys

Aloitimme opinnäytetyömme ideoinnin Kulttuurihyvinvoinnin yamk-opintojen alkumetreillä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa (Xamk) vuonna 2021. Opintojemme aikana opinnoissa puhuttiin paljon kulttuurialan ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten yhteistyön tärkeydestä sekä kulttuurihyvinvoinnin juurruttamisesta yhteiskunnan rakenteisiin. Opinnäytetyömme työstäminen ja tutkimuksen tekeminen kestivät pidempään kuin ajattelimme, ja kulttuurihyvin- voinnin kenttä on ollut muutosten alla uusien hyvinvointialueiden ja taloudellisen leikkausten vuoksi. Viimeiset kolme vuotta kulttuurialan työmahdollisuuk- siin virittäytyneinä aloimme kokea erityisen tärkeäksi lähteä tutkimaan, miten saatavilla kulttuurihyvinvointi tänä päivänä on. Aktiivisista yrityksistä huoli- matta olemme kokeneet kulttuurihyvinvoinnin kentälle työllistymisen haasta- vaksi - erityisesti monialaisen yhteistyön vinkkelistä.

Yrittäjähenkisinä ja kulttuurihyvinvointipalveluiden kehittämisestä kiinnostuneina, kaipasimme vastauksia siihen, mitkä ovat kulttuurihyvinvoinnin kentällä työskentelevien mahdollisuudet ja minkälaisia asioita tulisi kehittää kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden lisäämiseksi. Opinnäytetyömme päätutkimuskysymys on seuraava: **minkälaisia haasteita ja mahdollisuuksia kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen liittyy Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa.**

Kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta on tutkittu verrattain vähän. Maria Kullberg (2024) nostaa opinnäytetyössään ”Turun ammattikorkeakoulun kulttuurihyvinvoinnin YAMK-koulutuksesta valmistuneiden työllistyminen” esiin kulttuurihyvinvoinnin kentälle valmistuneiden työllistymisen tilanteen sekä vastauksia muun muassa siihen, minkälaista tukea kulttuurihyvinvointialan ammattilainen tarvitsee toimiakseen kulttuurihyvinvoinnin monialaisessa työelämässä. Tutkimustuloksista käy ilmi, että kolmasosa kyselyyn vastanneista on työllistynyt kulttuurihyvinvointialalle verkostoitumalla. Kaikkiin toimenkuviin ei ole julkista hakua vaan uusia toimeksiantoja kulttuurihyvinvoinnin saralla on saattanut saada suhteiden avulla. Tämä vahvistaa kokemustamme siitä, että kulttuurihyvinvointialan toimeksiantoja ei ole helppo saada tai löytää. Jos kulttuurihyvinvoinnin töitä on haastava saada, mitä se kertoo palveluiden saatavuudesta? Muun muassa näiden kysymysten myötä koemme tutkimuksemme tärkeäksi.

Opinnäytetyömme motivaattorina oli halumme kehittää kulttuurihyvinvoinnin palveluita yrittäjän näkökulmasta. Tutkimuksemme toimiikin esiselvityksenä kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta lisäävälle liikeideallemme. Kvalitatiivinen tutkimus toteutettiin omissa kotikaupungeissamme haastattelututkimuksen menetelmin. Tutkimustyötä tehtiin haastatteleamalla hyvinvointialueen ja kaupungin päättäjiä, kaupungin valtuuston jäseniä sekä kulttuurialan toimijoita. Tutkimuksen aineisto koostuu haastattelutuloksista sekä kirjallisesta aineistosta.

Tutkimuksemme tuo esiin ajankohtaisen katsauksen kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen liittyviin mahdollisuuksiin ja haasteisiin kotikaupungeissamme Kuopiossa ja Riihimäellä. Työstä on hyötyä kaikille kulttuurinhyvinvoinnin kentällä työskenteleville tai kulttuurihyvinvointialasta kiinnostuneille sekä kulttuurihyvinvoinnin kehitystyötä tekeville.

3 KULTTUURIHYVINVOINNIN TEOREETTISTA TAUSTAA

Fancourtin ja Finnin (2019) koostivat maailman terveysjärjestö WHO:n raporttiin tutkimuksia, jotka todistavat taiteen roolin terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Raportin mukaan taidetoimintaan osallistuminen sekä tekijänä että kokijana voi ehkäistä sekä psyykkisiä että fyysisiä sairauksia. Taidetoimintaan osallistuminen voi esimerkiksi vähentää stressiä ja yksinäisyyttä ja lisätä osallisuutta ja sosiaalista pääomaa. Raportti on tähän mennessä laajin kartoitus taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista ja se sisältää yli 3000 yksittäistä tutkimusta. Raportissa on myös suosituksia WHO Euroopan alueen jäsenmaille. Yhtenä suosituksena on lisätä tietoisuutta taideosallistumisen hyödyistä sekä varmistaa taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus. Myös kulttuuri-, sosiaali- ja terveysalojen yhteistyön vahvistaminen on suositeltavaa. (Taikusydän 2019.)

Kai Lehikoinen (2021) käsittelee Synteesi- lehdessä (4/2021) julkaistussa artikkelissa sekä tutkimustuloksia integroivassa käsitteellisessä katsauksessa sosiaalisesti osallistavan taiteen ja taiteisiin osallistumisen terveyden ja hyvinvoinnin välisiä kytköksiä. ArtsEqual-tutkimushanke oli Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama monitieteinen tutkimushanke. ArtsEqual-hankkeessa tarkasteltiin vuosien 2015–2021 aikana taiteisiin osallistumista terveys- ja sosiaalialan ympäristöissä. Tutkimuksen kohteena oli taideperustainen palvelutoiminta, joka voisi vahvistaa yhdenvertaisia osallistumisen mahdollisuuksia terveys- ja sosiaalialan kontekstissa.

Mahdollisuuksia tarkasteltiin erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien ja marginalisoitujen ihmisten ja ryhmien osalta. Lehikoisen mukaan taidelähtöiset palvelut voidaan määritellä erityiseksi sosiaalisesti osallistavan taiteen muodoksi. Taidelähtöisillä palveluilla on tavoitteena kulttuurihyvinvoinnin vahvistaminen. Kyse on taidealan ammattilaisten ja organisaatioiden tarjoamista palveluista yksityishenkilöille ja yhteisöille, kuten sosiaali- ja terveydenhoidon yksiköille tai koulutoimelle. Taideperustaiset hyvinvointipalvelut tulisi rahoittaa osana sosiaali- ja terveysalan budjetointia. Näin päästäisiin eroon hankerahoituksella toteutettavista projekteista. (Lehikoinen 2021, 63–64.)

Lehikoinen (2021, 62) kirjoittaa, että vaikka monessa kunnassa olisi tahtoa edistää kulttuurihyvinvointia, resurssit eivät riitä yhteistyön toteuttamiseen tai

niitä ei osata kohdentaa oikein. Perusrahoituksen puuttuessa kulttuurihyvinvointipalvelut jakaantuvat epätasaisesti ja keskittyvät suurimpiin kaupunkeihin. Ilmeni myös, että taideperusteisten palveluiden kehittäminen ja ylläpitäminen pitkäjänteisesti sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja taidealojen välisenä yhteistyönä on vaikeaa lyhytkestoisten hankerahoitusten takia.

Lehikoinen toteaa, että jotta kulttuurihyvinvointi toteutuisi mahdollisimman monen kohdalla läpi elämän, on kulttuuriset tarpeet ymmärrettävä perustarpeiksi. Kulttuurihyvinvoinnin ymmärtämisen lisäämiseen voidaan vaikuttaa koulutuksella. Kulttuurihyvinvoinnin edistäminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Moniammatillisen yhteistyön edellytyksiä ovat muun muassa kyky viestiä ja jakaa tietoa ymmärrettävästi, toimia asiantuntijana ja valmius sopia ja mukauttaa työrooleja tilanne- ja tarvelähtöisesti. Keskustelu hyvinvoinnin ja terveyden tuottamisesta ihmisille asiakas- ja tarvenäkökulmasta edistää eri toimialojen yhteistyötä. (Lehikoinen 2021, 62–63.) Lehikoisen (2021) kirjoitus on toiminut yhtenä taustatutkimuksena, kun olemme itse lähteneet tutkimaan kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta Kuopissa ja Riihimäellä ja suunnittelemaan omaa liikeideaamme.

Kulttuurihyvinvointipoolin puheenjohtaja Anna Mikkonen (2024) ottaa kantaa kirjoituksessaan ”Kulttuurialan ja järjestöjen leikkaukset: hyvinvoinnin tuho vai vaikuttava säästötoimi?” hallituksen kulttuurialalle suunnittelemiin leikkauksiin. Mikkonen (2024) kirjoittaa, kuinka Suomen hallituksen taloudelliset leikkaukset kulttuurialalle ja matalan kynnyksen kulttuuri- ja taidetoimintaa järjestäviin järjestöihin ovat ”suora isku suomalaisten hyvinvointiin”, sillä kansainväliset tutkimukset osoittavat, että taidetta ja kulttuuria harrastavat kokevat mielenterveytensä paremmaksi ja elämän tyydyttävämmäksi kuin muut. Leikkausten myötä myös kulttuurialan työpaikkoja vähenee ja tämä heikentää luovien alojen kasvupotentiaalia. Mielestämme kulttuurialaan kohdistuvien leikkausten vuoksi on ajankohtaista tutkia kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden mahdollisuuksia ja haasteita.

Kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta on tutkittu suhteellisen vähän. Essi Hoppari (2020) sivuaa opinnäytetyössään ”Mental Health Art Week-kulttuurihyvinvointitoiminnan kartoitus ja kehittäminen” kulttuurihyvinvoinnin saavutettavuuteen

vaikuttavia tekijöitä. Opinnäytetyön keskiössä on joka vuosi järjestettävä Mental Health Art Week -hyvää mieltä kulttuurista- toimintaviikko. Opinnäytetyössä tarkastellaan tätä kulttuurista tapahtumaa kulttuurihyvinvoinnin saavutettavuuden ja osallisuuden mahdollisuuksien näkökulmasta. Opinnäytetyössä käsitellään myös yleisesti kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta ja saavutettavuutta sekä siihen liittyviä osatekijöitä. Koska tutkimuksemme sijoittuu Kuopioon ja Riihimäelle, ja opinnäytetyössämme on saavutettavuuden sijasta keskiössä saatavuus, tuo se uutta tutkimustietoa. Kyseisten alueiden kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta ei ole aiemmin tutkittu.

4 KULTTUURIHYVINVOINTI RIIHIMÄEN JA KUOPION KAUPUNGEISSA

Tässä tutkimuksessa käsittelemme kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta kotikaupunkiemme Kuopion ja Riihimäen näkökulmista. Riihimäki on radanvarsikaupunki, joka tunnetaan hyvistä kulkuyhteyksistään (Riihimäki s.a.). Pääkaupungilta tunnin ajomatka kohti pohjoista ja löydät itsesi 28482 asukkaan kaupungista Kanta-Hämeen maakunnasta. Kuopio on väkiluvultaan Suomen 8. suurin kaupunki. Pohjois-Savon maakuntakeskuksessa ja Kallaveden rannalla sijaitsevassa Kuopiossa on asukkaita 124 021. (Kuopio s.a.) Tässä luvussa tuomme esiin tämän opinnäytetyön kannalta keskeisimmät Kuopion ja Riihimäen strategiat ja kulttuuripalvelut.

4.1 Kuopio – ”Voep olla tapahtumarikas vuosi”

Kuopion kaupunki on perustettu vuonna 1775. Vuonna 2025 kaupunki täyttää siis 250 vuotta. Juhlavuoden kunniaksi Kuopioon on tulossa runsaasti erilaista ohjelmaa ja kuten Kuopion kaupungin verkkosivuilla sanotaan ” Voep olla tapahtumarikas vuosi”. Juhlallisuudet alkavat vuoden 2024 marraskuussa Kuopio250-juhlavuoden avajaisilla, jotka pidetään Kuopion torilla. Ensimmäisenä kulttuuritapahtumana on avajaisten yhteydessä avattava Välke-valotapahtuma. Juhlat jatkuvat koko vuoden 2025 ajan ja tapahtumia on tarjolla runsaasti heti tammikuusta alkaen, jolloin järjestetään muun muassa Kuopion viulukilpailut ja Polkuja-koreografiakilpailu. (Kuopio s.a.)

4.1.1 Pohjois-Savon kulttuuristrategia

Kuopio kuuluu Pohjois-Savon maakuntaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuonna 2019 Kuopion kaupungille rahoituksen kuntien kulttuuritoimintalain 166/2019 6. §:n mukaiseen Pohjois-Savon alueelliseen kehittämistehtävään. Alueellinen kehittämistehtävä koordinoi tavoitteiden saavuttamiseksi kuntien kulttuuritoimista koostuvaa *Kulttuuri kuulolla*-verkostoa. Kehittämistehtävän tavoitteiksi asetettiin muun muassa jalkauttaa kuntiin kulttuuritoimintalain osoittamia toimintoja sekä edistää kuntien henkilöstön kulttuurialan osaamista. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

Kehittämistehtävässä kartoitettiin ensin Pohjois-Savon kuntien kulttuuritoimen vahvuuksia, haasteita ja tarpeita sekä tutustuttiin kuntien kulttuuritiloihin. Kuntien kulttuuritoimihenkilöiden välisissä *Kulttuuri kuulolla* -verkoston säännöllisissä kokouksissa ilmeni tarve tehdä alueelle yhteinen kulttuuristrategia. *Kulttuuri kuulolla* -verkosto aloitti strategiatyön, jonka pohjalta syntyivät verkostotyöskentelyn teemat, **Kulttuuri kuuluu kaikille, Taiteesta ja kulttuurista työtä ja elinvoimaa** sekä **taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia**. Kulttuuristrategian tärkeimpänä viitoittajana toimii laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019). Kuntien tulisi edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saataavuutta sekä luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

Pohjois-Savon maakunnan sairastuvuusindeksi on Suomen korkeimpia ja tästä syystä strategiatyön keskeinen lähtökohta on kulttuurihyvinvointi. Strategia on kirjoitettu auttamaan kulttuuritoiminnan kehittämisessä ja uusien toimintamallien löytämisessä. Toivotussa toimintamallissa kaikki maakunnan kulttuuritoimijat tekevät yhteistyötä hyvinvointialueen ja kuntien kanssa. Pohjois-Savon kulttuuristrategian visiona on, että kulttuuri olisi kaikkien asukkaiden saavutettavissa luoden osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja merkityksellisyyttä. Tavoitteena on, että kulttuuri- ja taidealojen merkitys tunnustettaisiin kuntien vahvana perustana ja taiteen hyvinvointivaikutukset osana ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

Toivottu tulevaisuus pyritään saavuttamaan toimenpide-ehdotusten ja konkreettisten esimerkkien kautta. Pohjois-Savossa pyritään yhdenvertaiseen saavutettavuuteen. Palveluihin voisi osallistua matalalla kynnyksellä ja tarjolla olisi yhdenvertaisuutta lisääviä kulttuurin ja taiteen elämyksiä. Tavoitteiden saavuttamisen keinoina olisivat kulttuuri- ja taidepalveluiden toteuttaminen perus- ja lähipalveluina eri ikäisille ja erilaisissa elämäntilanteissa oleville asukkaille. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

Strategiassa on monia lupauksia. Yksi niistä on, että asukkaiden toiveita pyritään kuuntelemaan ja paikallista identiteettiä hyödyntämään yhteiskehittämisen avulla. Lisäksi aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyminen turvataan huolehtimalla museoiden ja paikallismuseoiden resursseista. Strategiassa kirjoitetaan myös, että kansalaisopistoverkoston säilyminen ja taiteen perusopetuksen resurssit turvataan. Taloudellisesti huonossa tilanteessa olevien asukkaiden mahdollisuuksia osallistua taide- ja kulttuurikokemuksiin sekä harrastuksiin pyritään kehittämään Kaikukortin käyttöönottoa edistämällä. Tavoitteena on myös tehdä taide- ja kulttuurisisältöä näkyväksi pienemmissäkin kuntakeskuksissa ja julkisissa tiloissa. Palveluista tiedotetaan muillakin kielillä kuin suomen kielellä. Lisäksi järjestetään monikulttuurisiakohtaamisia ja hyödynnetään digitaalisuutta taidesisältöjen saavutettavuuden parantamiseksi. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

4.1.2 Kuopion kaupungin kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja kulttuuripalvelut

Kuopio sitoutuu Pohjois-Savon kulttuuristrategiaan, johon kuuluu myös kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Suunnitelman lähtökohtana on aktivoida eri-ikäisiä kuntalaisia hieman eri tavoittein ja keinoin. (Pohjois-Savon hyvinvointialue 2024.)

Kuopiossa on monipuolinen tarjonta erilaisia kulttuuripalveluita ja nykyaikaiset taidelaitokset: Kuopion Musiikkikeskus, Kuopion kulttuurihistoriallinen ja luonnontieteellinen museo sekä kaupunginteatteri. Kuopion taidelukio sai uudisrakennuksen vuonna 2022. Kantakaupungin alueella toimii useita pienempiä museoita kuten Korttelimuseo, Snellmanin kotimuseo sekä valtakunnallisesti

ja kansainvälisesti merkittävä Suomen ortodoksinen kirkkomuseo RIISA. Kuopiossa on monia alueellisia toimijoita kuten VB-valokuvakeskus ja Itä-Suomen tanssin aluekeskus. Lisäksi Kuopiossa järjestetään kansainvälisestikin tunnettuja festivaaleja, kuten Kuopio tanssii ja soi sekä ANTI-Contemporary Art Festival. Kesällä on myös useita musiikkifestivaaleja, joista isompia on Tahkon juhannus, Kuopio Rock ja Hood Fest. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

Kuopion kaupunki otti helmikuussa 2024 käyttöön Kaikukortti-kokeilun yhdessä 12 muun Pohjois-Savon kunnan ja hyvinvointialueen kanssa. Kaikukorttia jaetaan Kaikukortti-verkostossa olevien kortinjakajatahojen toimesta asiakkaille, joilla on tiukka taloudellinen tilanne. Kortilla voi hankkia maksuttomia pääsylippuja esimerkiksi museoihin, festivaaleille, urheilutapahtumiin ja kansalaisopistojen kurssimaksuihin. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

4.1.3 Pohjois-Savon hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointisuunnitelma

Pohjois-Savon hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointityöryhmä aloitti toimintansa vuoden 2024 lokakuussa. Ryhmän tavoitteena on yhtenäistää hyvinvointialueen kulttuuritoimintaan ja yhteistyöhön liittyvät asiat yhden työryhmän alle. Lisäksi tavoitteena on edistää tietoisuutta sekä kulttuurihyvinvoinnin yhteisesti sovittuja tavoitteita ja toimenpiteitä tasa-arvoisesti koko hyvinvointialueella asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Huomion keskipisteenä ovat haavoittuvassa asemassa olevat asukkaat. Tavoitteena on myös lisätä osallisuutta sekä työ- ja potilashyvinvointia yhteistyössä Pohjois-Savon kulttuurihyvinvointiverkoston kanssa. (Pohjois-Savon hyvinvointialue 2024.)

Kulttuurihyvinvointityöryhmä suunnittelee ja toteuttaa hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointisuunnitelman, joka huomioi Pohjois-Savon yhteisen kulttuuristrategian. Strategiassa on määritelty rajapintoja hyvinvointialueelle. (Päätös kulttuurihyvinvointiryhmän perustamisesta Pohjois-Savon hyvinvointialueelle.)

4.2 Riihimäki – aurinkokunnan kaunein ja rohkein

Riihimäen visiona on suuri pikkukaupunki, joka on koti mielekkäälle arjelle, kulttuurille ja tulevaisuuden osaamiselle. Vuonna 2022 Riihimäen kaupungilla on hyväksytty RakasRiksu2035-strategia, joka ohjaa kaupungin toimintaa ja

kehittämissuunnitelmia vuoteen 2035 saakka. Keskiössä ovat kestävä kehitys ja asiakasluvun kasvu. Kaupunki tituleeraa Riihimäkeä aurinkokunnan kauden neimmaksi ja rohkeimmaksi, vartin kaupungiksi, jossa kulttuurillakin on paikkansa. (Riihimäki s.a.)

4.2.1 Riihimäen kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja kulttuuripalvelut

Riihimäen kaupungilla ei ole vielä kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa. Lain velvoittamassa hyvinvointikertomuksessa annetaan kuitenkin lupaus kulttuurihyvinvointisuunnitelman laatimisesta sekä hyvinvointia tukevan kulttuuri- ja kirjastotoiminnan mahdollistamisesta kaikille Riihimäen asukkaille. Riihimäen kaupungin hyvinvointisuunnitelma ja -kertomus ovat luettavissa Riihimäen kaupungin verkkosivuilla. (Riihimäki s.a.)

Suunnitelmassa nostetaan esiin osallisuus ja yhteisöllisyys, viihtyisä, turvallinen sekä esteetön ympäristö, saavutettavat ja laadukkaat palvelut, merkityksellinen ja mielekäs tekeminen, toimintakyky ja toimeentulo sekä elinikäinen oppiminen. Kulttuuri mainitaan osatekijänä muutaman isomman otsikon alla. Suunnitelman mukaan Riihimäellä panostetaan julkiseen taiteeseen, maksuttomiin kulttuuritapahtumiin sekä hyvinvoinnin parantamiseen kulttuurin ja liikunnan avulla. Suunnitelmassa mainitaan, että kulttuurin ja taiteen merkitystä edistetään osana ennaltaehkäisevää toimintaa. Suunnitelmasta ei kuitenkaan selviä tarkemmin, miten näitä asioita konkreettisesti toteutetaan. (Riihimäki s.a.)

Riihimäen kaupungilla on useita kulttuuriin ja hyvinvointiin liittyviä tavoitteita ja suunnitelmia, joiden toteutuminen on rahoituksen saamisesta kiinni. Yksi suuri kulttuuriprofiilia nostattava suunnitelma on muuttaa Riihimäen kaupungin rautatieaseman lähetyvillä oleva vanha voimalaitos kulttuuri- ja tapahtumakeskukseksi. Voimalan tulevaisuuden toimintakonsepti on julkaistu Voimalan avoimissa ovissa kesällä 2023 konsulttitoimisto Rambollin toimesta. Voimalaan on luonnosteltu muun muassa Riihimäen taidemuseon ja kaupunginmuseon tiloja sekä monitoimisali konserteille, esittäväälle taiteelle ja erilaisille kulttuuritapahtumille. Tiloja tarjottaisiin myös yksityisten toimijoiden käyttöön ja tavoitteena on rakentaa kulttuurinen kohtaamispaikka kuntalaisille sekä vetovoimatekijä

myös ulkopaikkakuntalaisille. Voimala konseptia on kehitetty Euroopan komission Uusi eurooppalainen Bauhaus-aloitteen kehittämistuen avulla.

Voimala on tarkoitus saada käyttöön vuonna 2027. Hankkeen etenemisestä ja toteutumisesta ei ole reaaliaikaista tietoa. (Riihimäki s.a.)

Riihimäki on mukana Kulttuuripolku-toiminnassa, joka koskee kaikkia riihimäkeläisiä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen piirissä olevia lapsia ja nuoria. Kulttuuripolku-toimintaa koordinoi hämeenlinnalainen Kulttuurikeskus ARX. Koululaiset ja päiväkotikäiset lapset pääsevät vuosittain kulttuurivierailulle eri kohteisiin. Kulttuuripolkukohteet on jaettu ikäryhmittäin tai luokittain. Kohteina ovat paikalliset kulttuurilaitokset kuten kirjasto, teatterit ja museo. Lisäksi tarjontaa voidaan täydentää julkisten ja yksityisten kulttuuritoimijoiden sisällöillä. (Riihimäki s.a.)

Riihimäellä on useita julkisia taideteoksia, joiden hankinnasta vastaa moniammatillinen taideryhmä yhdessä julkisen taiteen asiantuntijan kanssa. Lapsiperheille tarjotaan kulttuuritoimintaa Lasten kulttuurilauantai -tapahtumissa, joissa paikalliset kulttuuritoimijat tarjoavat lapsille muun muassa työpajoja, eri taiteen alojen esityksiä ja museovierailuita. Riihimäellä on aktiiviset museot, kuten Suomen lasimuseo ja metsästysmuseum sekä teattereita ja elokuvateattereita, taidekoulu, musiikkiopisto sekä tanssikouluja. Riihimäellä järjestetään myös paljon ilmaistapahtumia, kuten kesäkonsertteja ja Taiteiden yö. (Riihimäki s.a.)

5 HAASTATTELUTUTKIMUKSEN KUVAUS

Opinnäytetyömme on toteutettu laadullisena haastattelututkimuksena. Haastattelututkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä tai antamaan sille teoreettinen tulkinta haastatteluun osallistuvien henkilöiden kautta. (Hirsjärvi ym. 2004, 155.) Haastattelu on hyvin yleinen tapa kerätä laadullista aineistoa ja menetelmän tavoitteena on selvittää, mitä haastateltavalla on mielessään. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tosin tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on hänen johdattalemaansa. (Eskola & Suoranta 2008, 85.) Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään tyypillisesti haastatteluilla, kyselyillä, havainnoimalla sekä etsimällä tietoa eri dokumenteista (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73).

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi haastattelut, sillä tutkimastamme aiheesta ei ole kovinkaan kattavasti tietoa saatavilla. Kyselyihin verrattuna haastattelun etu on joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus tarkentaa kysymyksiään ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Tässä opinnäytetyössä aineisto koostuu haastatteluista sekä kirjallisesta materiaalista, joita ovat muun muassa tutkittavien kaupunkien dokumentit. Tutkimuksemme tavoitteena oli saada syvälinen käsitys Kuopion ja Riihimäen kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuudesta. Kunnalla on iso merkitys palvelun tarjoamisessa, ja koska vain osa asiakirjoista ja suunnitelmista on julkisia tai ylipäätään saatavilla, haastattelimme kotikaupunkiemme päättäjiä ja kulttuuritoimijoita teemahaastattelun menetelmin.

5.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat, ovat kaikille samat. Teemahaastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa, jolloin haastateltavien omat tulkinnat käsiteltävistä asioista tulevat kuuluviin. Keskiössä ovat siis asiat, joille haastateltavat itse antavat painoarvoa ja keskustelun sisältö syntyy haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa siinä hetkessä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teemat käydään läpi. Haastattelutilanteessa teemojen laajuus ja järjestys vaihtelevat haastattelusta toiseen. (Eskola & Suoranta 2008, 86.) Käytimme haastatteluissamme pohjana valmiiksi kirjattua ja yhdessä suunniteltua kysymyslomaketta (liite 1.) varmistaksemme, että keskustelu etenee kahdesta eri haastattelijasta huolimatta samojen teemojen äärellä. Haastattelut etenivät haastateltavien kanssa keskustellen.

Teemahaastattelu on hyvä menetelmä aineiston hankkimiseen sellaisissa tutkimuksissa, joista on tehty vähän aikaisempia tutkimuksia (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 35). Tästä syystä valitsimme teemahaastattelut opinnäytetyömme haastattelumenetelmäksi. Teemahaastattelun etuna on muun muassa se, että haastattelun aikana voi esittää tarkentavia lisäkysymyksiä. Vaikka haastateltavia olisi vain pieni määrä, on teemahaastattelun avulla saatu aineisto yleensä runsas (Hirsjärvi & Hurme 2000, 135).

5.2 Haastatteluprosessin kuvaus

Kontaktoimme haastateltavat puhelimitse tai sähköpostitse syksyn 2023 ja kevään 2024 aikana. Jos haastateltava hyväksyi kutsun, kävimme läpi käytännön asiat, sovimme haastattelun ajankohdan ja paikan. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina. Ennen haastattelun alkamista pyysimme luvan haastattelun tallentamiseen.

Tavoitteenamme oli saada kattava kuva Kuopion ja Riihimäen kaupunkien kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden nykytilasta sekä tulevaisuuden suunnitelmista. Tästä syystä kutsuimme haastatteluihin kaupunkien ja hyvinvointialueen päättävissä viroissa olevia henkilöitä, joilla olisi budjettivastuuta, kulttuuritoimen asiantuntijuutta tai ymmärrystä kulttuurihyvinvointipalveluiden tarjonnasta. Lähetimme kutsuja myös kaupunginvaltuuston jäsenille sekä paikallisille kulttuuritoimijoille. Kaikkiin kutsuihin ei vastattu ja osan kohdalla aikataulut osoittautuivat haastattelujen esteeksi. Haastatteluja oli kokonaisuudessaan kuusi, joista kolme pidettiin Kuopiossa ja kolme Riihimäellä. Jaoimme haastattelut puoliksi niin, että kirjoittajista Anssi suoritti haastattelut kotikaupungissaan Kuopiossa ja Anna vastaavasti Riihimäellä.

5.3 Aineiston analyysi

Teemahaastattelujen aineiston analyysi aloitetaan litteroinnista, eli puheenvuoron muuttamisesta tekstiksi. Käytimme nauhoitetun aineiston purussa apuna teemahaastattelun runkoa. Teemahaastattelun rungon suunnittelussa käytetään aikaisemmista tutkimuksista kerättyä teoretietoa ja mahdollista omaa kokemusta. (Eskola & Suoranta 2008,152.) Tutkimuskysymys määrittelee litteroinnin tarkkuuden ja kirjoitettu teksti toimii muistiinpanona alkuperäisestä tilanteesta (Hyvärinen ym. 2017, 438). Litteroinnin jälkeen aineistoa voidaan tiivistää pelkistämällä kerättyä materiaalia (Tuomi & Sarajärvi 2009,109).

Aineiston analyysiin käytimme tutkija Timo Laineen analyysirunkoa, jonka mukaan ensin päätetään, mikä aineistossa kiinnostaa, Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja siitä erotellaan ne aiheet, jotka sisältyvät kiinnostuksen kohteeseen. Erotellut asiat kerätään yhteen ja tiivistelty teksti luokitellaan tai teemoitellaan. Lopuksi kirjataan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 94.) Laa-

dullisesta aineistosta saa harvoin suoria vastauksia alkuperäiseen tutkimusongelmaan, ja siksi onkin tyypillistä, että aineisto ja tutkimusongelma käyvät vuoropuhelua keskenään (Hyvärinen ym. 2017,13, 438). Tutkimuskysymyksemme määritteli sen, mikä aineistossa kiinnosti meitä. Tässä tutkimuksessa aineiston tekstiksi muuttamisen jälkeen aineistoa pelkistettiin poimimalla kokonaisuudesta vain ne asiat, jotka vastaavat tutkimuskysymykseemme.

5.4 Vastauksia haastattelujen kysymyksiin

Haastatteluissa on käytetty pohjana kyselylomaketta (liite 1), jossa pääkysymykset ja tarkentavat kysymykset johdattelevat keskustelua opinnäytetyömme tutkimuskysymyksen äärelle. Tässä luvussa Kuopion ja Riihimäen haastatteluaineistot kulkevat rinnakkain. Otsikot myötäilevät teemahaastattelujen kysymyksiä. Kaikki tämän luvun teksti perustuu haastatteluaineistoon.

5.4.1 Kirjoitustehtävä kulttuurinhyvinvoinnin käsitteestä

Aloitimme haastattelut orientaatiotehtävällä, jossa haastateltavat kirjoittivat omin sanoin, miten ymmärtävät kulttuurihyvinvoinnin käsitteen. Kulttuurihyvinvoinnille ei ole yksiselitteistä määritelmää, sillä kulttuurihyvinvoinnissa yhdistyvien sanojen, kulttuurin ja hyvinvoinnin, merkitykset määrittyvät sen mukaan, missä yhteyksissä niitä käytetään (Taikusydän 2020). Koska tutkimme kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia haastattelu menetelmiä käyttäen, oli mielestämme tärkeää ymmärtää, mikä haastateltavien mielestä on kulttuurihyvinvointia. Alla muutama suora lainaus haastateltavien kirjoituksista.

Kulttuurihyvinvointi on sitä, miten kulttuurilla voidaan vaikuttaa niin psyykkiseen, fyysiseen kuin sosiaaliseen hyvinvointiin. Kulttuurihyvinvoinnin avulla voidaan saavuttaa muun muassa osallisuutta, kokemuksia johonkin kuulumisesta, pysyvyyttä ja merkityksellisyyttä elämään. (Haastateltava 1.)

Kulttuurihyvinvointi on taiteen, kulttuurin ja luovan tekemisen tuomia, hyvinvointia lisääviä, eri yhteyksissä tulleita kokemuksia ihmisen koko elämän aikana. Kulttuurihyvinvoinnissa korostuu kullekin kokijalle merkitykselliset asiat,

esimerkiksi osallisuus, yhteisöllisyys, itseilmaisu, vuorovaikutus, saavutettavuus ja kulttuuriset oikeudet. (Haastateltava 2.)

Kulttuurihyvinvointi tukee ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia, koska se huomioi yksilön henkilökohtaiset tarpeet. Mistä asioista henkilö voimaantuu ja siten voi itse ruokkia ja tukea hyvinvointiaan, esim. ammentamalla hyvinvointiaan musiikista, kirjallisuudesta, kuvataiteesta tai muusta taiteesta. Kulttuurihyvinvointi tuo hyvinvoinninkäsitteen uudelle tasolle ja avaa uusia mahdollisuuksia hyvinvoinnin tukemisessa eri kohderyhmille. (Haastateltava 3.)

Kulttuurihyvinvointi sisältää kaikki sellaiset kulttuurin ja taiteen vaikutukset, jotka edistävät ihmisen hyvinvointia. Ne voivat olla hyvin erilaisia ihmisestä ja hänen iästään riippuen. Jokaisen ihmisen mielipiteet ja tunteet kulttuurista ja taiteesta vaihtelevat, ja olisikin tärkeää, että jokainen löytäisi sellaisia kulttuurin ja taiteen muotoja, joista hän itse nauttii tekijänä tai kokijana. Kulttuuria on niin monenlaista, että jokaiselle löytyy varmasti jokin omalta tuntuva kulttuurin tai taiteen muoto. Kulttuuriin ja luovuuteen liittyvät harrastukset voimauttavat ihmisiä ja lisäävät hyvää oloa. Jokaiselle ihmiselle tulisi olla mahdollista kokea erilaisia kulttuurin muotoja. Kulttuuritapahtumat ja vaikkapa julkinen taide voivat toimia myös kaupunkien tärkeänä vetovoimatekijänä. Kulttuurin hyvinvointivaikutusten huomioiminen julkisessa keskustelussa on mielestäni vaikuttanut siihen, että kulttuurin merkitystä nostetaan eri yhteyksissä ja ihmiset kokevat kulttuurin ja taiteen itselleen tärkeäksi sekä alkavat huomioida myös kulttuurin vaikutuksia omaan hyvinvointiinsa ja elämäänsä. (Haastateltava 4.)

5.4.2 Haastateltavien kertomuksia kaupungin ja hyvinvointialueiden kulttuurihyvinvointisuunnitelmista

Ennen Pohjois-Savon hyvinvointialueen aloittamista Kuopion kaupungin kulttuuritoimi ja sosiaali- ja terveystoimi tuottivat yhteisellä budjetilla kulttuurihyvinvointitoimintaa muun muassa sosiaali- ja terveydenhoidon yksiköissä. Yksiköihin palkattiin eri alan taiteilijoita lyhyisiin työsuhteisiin residenssitäiteilijöiksi.

Hyvinvointialueiden voimaan tulemisen jälkeen kulttuurihyvinvoinnin tilanne on Kuopissa muuttunut, sillä hyvinvointialueella ei ole budjetoitua rahaa kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen. Hyvinvointialueet astuivat voimaan vuonna 2023. Ainoa hyvinvoinnin edistämiseen suunnattu toimi on henkilökunnalle myönnetty ePassi, jolla saa ostettua itselleen muun muassa kulttuuri- ja liikuntapalveluita.

Yliopiston sairaalassa sairaalaklovnit viihdyttävät lapsipotilaita. Sairaalaklovnitoiminnan taustalla on yhdistys eikä hyvinvointialueelle kohdistu kustannuksia heidän osaltaan. Kuopion kaupungilla on olemassa Kulttuuri Luotsi toimintaa ja Kaikukortit otettiin käyttöön vuoden 2024 alussa. Hyvinvointialue on mukana yhtenä kortinjakajana.

Riihimäelle perustettiin vuonna 2023 valtuuston aloitteesta kulttuurihyvinvointityöryhmä, joka vastaa kulttuurihyvinvointisuunnitelman tekemisestä. Työryhmään on pyydetty jäseniä sivistyksen ja hyvinvoinnin toimialalta, tekniseltä toimialalta, Riihimäen lukiosta, Riihimäen kirjastosta, hyvinvointijaoston vammaisneuvostosta, vanhusneuvostosta sekä nuorisovaltuustosta. Mukana on myös hyvinvointikoordinaattori ja kulttuuripuolen toimijoita. Ryhmän kokoonpano on ehtinyt muuttua useaan kertaan ja se on haastanut suunnitelman etenemistä. Syyskuussa 2024 toteutetussa haastattelussa kävi ilmi, että pian valmistuva suunnitelma palautetaan Riihimäen elinvoimalautakunnan käsiteltäväksi lokakuussa 2024. Tavoitteena on, että kulttuurihyvinvointisuunnitelma hyväksytään vuoden 2024 aikana. Vastuu kulttuurihyvinvointisuunnitelman kirjaamisesta on Riihimäen kaupungin kulttuuri- ja tapahtumapalveluiden alla.

Kanta-Hämeen hyvinvointialueella eli OmaHämeellä ei ole alueellista kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa. Riihimäen kulttuurihyvinvoinnin työryhmä pyrki saamaan OmaHämeestä henkilön mukaan yhteistyöhön, mutta OmaHämeestä vastattiin, että eivät voi lähteä mukaan yksittäisen kunnan työryhmään. Jotta yhteistyö voisi toteutua, tulisi hyvinvointialueella olla oma kulttuurihyvinvoinnin työryhmä ja -suunnitelma. Tähän ei ole tällä hetkellä resursseja.

Riihimäen kaupungin suuntaan hyvinvointialueen tehtävät näyttävät vielä

osittain epäselvinä. Isot uudistukset ovat niin tuoreita, että usealle on jäänyt epäselväksi, mitkä tehtävät kuuluvat Riihimäen kaupungille ja mitkä hyvinvointialueelle. Hyvinvointialueen tehtävänä olisi tarjota asiakkailleen kulttuurihyvinvointia, mutta Kanta-Hämeen hyvinvointialueella ei ole tällä hetkellä kulttuurihyvinvoinnin vastuhenkilöä.

Kanta-Hämeen hyvinvointialueella OmaHämeessä on meneillään valtavat säästötoimenpiteet. Riihimäen kaupungilla on kuitenkin paljon kulttuuritapahtumia kulttuuri- ja tapahtumapalveluiden toimesta. Kulttuuri- ja tapahtumapalvelut järjestävät ilmaistapahtumia, joiden esiintymistoimintaan paikalliset kulttuuritoimijat osallistuvat. Kesän ilmaiset konsertit järjestetään Riihimäen kaupungin toimesta. Riihimäellä on paljon tunnettuja näyttelijöitä ja taiteen ammattilaisia sekä aktiivisia yhdistyksiä ja seuroja. Muun muassa Kotokartanosäätio on laajasti mukana kulttuurituotannon tekemisessä.

Riihimäen kaupungilla on aktiiviset museot, kuten Riihimäen lasimuseo sekä metsästysmuseum. Riihimäen kirjastolla on monenlaisia palveluja kaikenikäisille. Nuorisokulttuuria tarjotaan nuorisopalveluiden toimesta. Lisäksi Riihimäellä on kattavasti taiteen perusopetusta, jota tarjoaa sekä kunta että yksityiset toimijat. Taiteen perusopetuksen piiriin kuuluvat musiikkiopisto, taidekoulu, nuorisoteatteri sekä tanssikouluja. Taiteen perusopetus on luvan varaista ja luvat haetaan kaupungilta. Osa palveluista on yksityisten itse rahoittamaa ja osa saa kaupungilta taloudellista tukea.

Riihimäellä panostetaan kulttuurikasvatukseen. Kulttuuripolku-toiminnan kautta kaikki riihimäkeläiset varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen piirissä olevat lapset ja nuoret pääsevät kosketukseen taiteen kanssa. Riihimäen kaupunki rahoittaa Kulttuuripolku-toiminnan. Riihimäen kirjastossa on monenlaisia palveluja ja nuorisopalvelujen alla on nuorisokulttuuria. Ikäihmisille suunnattu kulttuurikaveritoiminta on juuri aloitettu uudestaan vuonna 2024. Kulttuurikaveritoiminnassa vapaaehtoiset lähtevät ikäihmisten kanssa teatteriin tai museoon. Riihimäellä on myös paljon aktiivisia yhdistyksiä ja seuroja sekä vapaan kulttuurikentän edustajia. Vapaan kulttuurikentän toimijoista mainittakoon Ö-talo, joka järjestää erilaisia kulttuuritilaisuuksia.

Kulttuurihyvinvointiin ei ole erikseen ja kohdennetusti budjetoitu rahaa, mutta kulttuuri- ja tapahtumapalveluiden toimintaa rahoitetaan Riihimäen kaupungin toimesta. Lisäksi Riihimäen uudiskohteiden budjeteista on kohdennettu prosenttiosuus julkiseen taiteeseen. Julkinen taide näkyy Riihimäellä muun muassa liikenneympyröissä ja rakennuksien seinillä. Riihimäen yksityiset yritykset osallistuvat aktiivisesti kulttuurin saatavuuden talkoisiin osallistumalla omakustanteisesti moniin kaupungin tapahtumiin, joista merkittävin lienee Riihimäen Taiteiden yö sekä lasten kulttuurilauantait. Vastavuoroisesti Riihimäen kaupunki nostaa kaupungin kulttuuritoimijoita esiin markkinoinnissaan ja tämä lisää kulttuuritoimijoiden näkyvyyttä.

Riihimäellä on aktiivinen Kaikukortti-toiminta, jonka avulla vähävaraiset perheet pääsevät osallistumaan esittävään taiteeseen. Kaikukorttien saatavuudessa on ollut haasteita hyvinvointialuemuutosten myötä ja tänä vuonna Kaikukortit ovat toistaiseksi loppuneet.

Riihimäellä kulttuurihyvinvointia on tarjottu eniten pilottiprojekteissa. Niistä mainittakoon kulttuurikaveritoiminta, jossa vapaaehtoiset lähtevät ikäihmisten kanssa muun muassa teatteriin sekä patsastelukahvit, joissa ikäihmisille on järjestetty kahvihetkiä eri patsaiden luona. Asumisyksiköihin on viety musiikkiesityksiä ja hoivakoteihin tehty näyttelijöiden vierailuja. Riihimäen kaupungilla oli määrätyn ajan palkattu taideohjaaja, joka piti erilaisia taideohjaustuokioita nuorille. Yhteisötaidetta on rahoitettu hankkeina tai apurahojen voimin. Tällöin on tyypillistä, että toiminta päättyy rahoituksen loppuessa. Myös työntekijöiden vaihdokset ovat vaikuttaneet joidenkin palveluiden päättymiseen.

5.4.3 Näkemyksiä kulttuurihyvinvoinnin merkityksestä yhteiskunnalle ja kuntalaisten hyvinvoinnille

Kulttuurihyvinvoinnin merkitystä yhteiskunnallisesti ja yleisesti hyvinvoinnille pidetään merkittävänä Kuopiossa. Jokainen voi löytää kulttuurielämyksistä itselleen hyvinvointia edistäviä vaikutuksia, jos vain saa mahdollisuuden kokea kulttuuria ja taidetta. Haastatteluissa tuotiin ilmi, että kulttuurihyvinvointitoimintaa tulisi suunnata esimerkiksi syrjäytymisvaarassa oleviin. Lisäksi taidelähtöisillä menetelmillä voitaisiin saada hyviä tuloksia muun muassa henkilöstön hyvinvoinnin edistämiseksi.

Myös Riihimäellä tunnustetaan hyvinvoinnin merkitys yhteiskunnalle ja kunta-laisten hyvinvoinnille. Haastateltavat ovat sitä mieltä, että ilman kulttuuria elämä olisi köyhää. Taiteen äärellä voi kokea yhteisöllisyyttä ja osallistuminen kulttuuriin ja taiteeseen lisää yksilön osallisuutta yhteiskuntaan.

Haastateltujen mielestä kulttuurihyvinvoinnista on hyötyä erityisesti ikäihmi-sille. Lisäksi perheiden hyvinvointi ja nuorten mielenterveys nousivat esiin. Kulttuuriharrastukset tarjoavat mielekästä tekemistä ja turvallisia aikuisia nuoren elämään. Kulttuurihyvinvoinnilla voidaan ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja yksinäisyyttä ja näin sosiaaliset vaikutukset ovat suuret.

5.4.4 Kaupungin tai hyvinvointialueen suunnitelmat kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi

Kuopiossa on saatu paljon hyvää palautetta kulttuuritapahtumista ja taideläh-töisten menetelmien viemisestä asiakkaiden luo. Kaikukortti-toiminnan laajen-taminen ja toiminnan kehittäminen tulee olemaan Kuopion tulevaisuuden kehi-tyskohde. Myös hyvinvointialueen intressinä on kehittää Kaikukortti-toimintaa. Kaikukortti-toiminnan kohderyhminä voisivat olla erityisesti lapsiperheet ja ikääntyneet.

Tällä hetkellä niin kaupungin kuin hyvinvointialueen mahdollisuudet palkata taiteilijoita tai ostaa palveluita taidelähtöisiä menetelmiä tuottavilta yhteisöiltä ovat hyvin rajalliset. Sen sijaan hanketoimintaa pidetään mahdollisena, sillä siihen olisi ehkä mahdollisuus saada myös yhteiskunnallista rahoitusta. Mikäli hakkeita lähdetään toteuttamaan, on tärkeää pystyä arvioimaan niiden vaikut-tavuutta. Hankkeet, niiden tavoitteet sekä toiminnan arvioinnissa käytettävät mittarit tulisi sopia etukäteen. Pohjois-Savon hyvinvointialuetta kiinnostaa myös kulttuurilähetetoiminnan aloittaminen. Vaikuttavuuden arviointi olisi tär-keää, mikäli hankkeita lähdetäisiin toteuttamaan.

Riihimäellä parhaillaan valmistuvan kulttuurihyvinvointisuunnitelman pohjalta ensimmäinen tavoite on kartoittaa, mitä palveluita Riihimäellä on. Tavoitteena on lisätä riihimäkeläisten tietoisuutta kulttuurista, kulttuuripalveluiden tarjon-nasta sekä Riihimäen ja lähikuntien tapahtumista. Toiveena olisi rakentaa

verkkosivuille kulttuurihyvinvoinnin portaali, jossa kulttuuritoimijat voivat ilmoittaa palveluistaan. Näin kuntalaiset näkisivät yhdestä paikasta, mitä on saatavilla. Tavoite on keskeinen, sillä Riihimäen kulttuuripalveluista ja kulttuurihyvinvointitoiminnasta ei juurikaan löydy julkista tietoa. Syksyn 2024 tiedottamista on kuitenkin viety tavoitteellisesti eteenpäin.

Konkreettisia tulevaisuuden suunnitelmia toivottaisiin enemmän, mutta toiminnalle ei ole tarpeeksi rahoitusta. Kaupungin säästöt vaikuttavat siihen, mitä todellisuudessa voidaan toteuttaa. Riihimäellä eletään kulttuurihyvinvoinnille jännittäviä aikoja talouden tasapainottamisen ohjelman vuoksi. Näyttää siltä, että seuraavan kolmen vuoden aikana monesta asiasta säästetään. Kulttuurilla ei ole lähtökohtaisesti isoa budjettia, joten säästötoimet herättävät haasteita tapahtumien järjestämiseen.

Ideoita riittää, mutta resursseja ei. Kulttuurihyvinvointi kohtaa sekä taloudellisia että ajallisia haasteita, sillä rahoituksen lisäksi puutteita on henkilökunnan määrässä. Riihimäellä kulttuurihyvinvointi on kaupungin kulttuuri- ja tapahtumapalvelujen alla ja pienen henkilökunnan vastuulla on kaikkien kaupungin kulttuuritapahtumien tuottamisen lisäksi kulttuurihyvinvoinnin koordinointi. Taidelähtöisten menetelmien käytössä ”vain taivas olisi rajana”, ja olisi hienoa lisätä osallistavaa tekemistä ja matalan kynnyksen taidetoimintaa. Kaupungilla on kuitenkin paljon pakollisia tehtäviä, jotka täytyy rahoittaa. Kun joudutaan tekemään valintoja rajallisen rahoituksen kohdentamisesta, etusijalla ovat ne palvelut ja tehtävät, jotka ovat kaupungille pakollisia.

Riihimäellä toivotaan, että kulttuurialan toimijat ottaisivat koppia kulttuurihyvinvoinnista ja lähtisivät itse viemään kulttuurihyvinvoinnin sanaa eteenpäin. Riihimäen kulttuurihyvinvointisuunnitelman yksi tavoite on, että kaupungin lisäksi yksittäiset toimijat olisivat rakentamassa kulttuurihyvinvointia. Kulttuurihyvinvointityöryhmässä on noussut esiin tärkeänä aiheena muun muassa etsivä kulttuurityö, mutta sen toteutumiseen tarvittaisiin ihan uusia toimintamalleja sekä vahvempaa yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä opinnäytetyössä etsimme vastausta tutkimuskysymykseen siitä, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia kulttuurihyvinvoinnin saatavuudella on Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa. Vastaus kysymykseen pääteltiin pitkälti haastatteluaineiston pohjalta. Vertailemalla haastattelujen tuloksia ja etsimällä yhtäläisyyksiä saimme mahdollisimman luotettavan vastauksen kysymykseemme. Haastatteluihimme osallistui Riihimäen ja Kuopion kaupungeilta ja hyvinvointialueilta päättäjiä, valtuuston jäseniä sekä kulttuurialan toimijoita. Tässä luvussa esittelemme, minkälaisia mahdollisuuksia ja haasteita kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen liittyy Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa.

6.1 Kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden mahdollisuudet Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa

Sekä Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa tunnistetaan kulttuurihyvinvoinnin hyödyllisyys. Kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuuden tunnistaminen on tärkeää ja luo pohjaa kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden mahdollisuuksille tulevaisuuteen (Kippo ym. 2023).

Molemmissa kaupungeissa on paljon kulttuuritarjontaa ja kulttuuritoimijoita. Tämä on tärkeää, sillä jotta ihmisten kulttuuriset oikeudet voidaan turvata, tarvitaan taiteilijoita (Houni ym. 2020,19). Hankkeilla ja pilotointiprojekteilla kulttuuria on viety myös asiakkaiden luo. Tästä esimerkkinä Kuopion residenssitaiteilijoiden palkkaaminen palvelutaloihin ja Riihimäen muusikkovierailut asu-misyksiköihin. Taidelähtöisten palveluiden tavoitteena on kulttuurihyvinvoinnin vahvistaminen (Laitinen 2021).

Viime vuosien aikana molemmissa kaupungeissa on tehty kulttuurihyvinvoinnin kehittämistyötä ja tahtotilaa kulttuurihyvinvointipalveluiden lisäämiselle on. Kuopiotakin koskeva kulttuurihyvinvointisuunnitelma on osa Pohjois-Savon kulttuuristrategiaa. Strategian ytimessä on kulttuurihyvinvointi, kulttuuritoiminnan kehittäminen ja uusien toimintamallien löytäminen ja tavoitteena on, että kulttuuri on kaikkien asukkaiden saatavissa. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.) Tämä luo paljon mahdollisuuksia kulttuurihyvinvoinnin saatavuudelle Kuopiossa. Kuopion kaupungille on myönnetty rahoitus Pohjois-Sa-

von alueelliseen kehittämiseen Opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta. Kehittämistehtävän yhtenä tavoitteena on jalkauttaa kuntiin kulttuuritoimintalain (166/2019 6. §) osoittamia toimintoja sekä edistää kunnan työntekijöiden kulttuuriosaamista. (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022.)

Riihimäellä on monia taiteen perusopetusta antavia oppilaitoksia. Lisäksi Riihimäki on mukana Kulttuuripolku-toiminnassa, jossa kaikki varhaiskasvatuksen ja perusopetukseen piiriin kuuluvat lapset ja nuoret osallistuvat eri kulttuurialojen toimintaan. ArtsEqual- hankkeen toimenpidesuosituksen mukaan kulttuuriset tarpeet pitäisi ymmärtää perustarpeina, jotta kulttuurihyvinvointi toteutuisi mahdollisimman monella koko elämän ajan. Kulttuurihyvinvoinnin ymmärtämistä voidaan lisätä koulutuksella. (Lehikoinen 2021). Sosiaali- ja terveysministeriön raporttien toimenpidesuosituksissa nostetaan esiin kulttuurikasvatuksen kehittäminen yleissivistävässä koulutuksessa. Muun muassa taiteen perusopetuksessa eri taiteenaloja opiskellaan varhaiskasvatuksesta aikuisikään asti. Taiteen perusopetuksen mainitaan lisäävän ”kulttuurisen lukutaidon kehittymistä”. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 30–31.) Riihimäellä annettava taiteen perusopetus sekä Kulttuuripolku-toiminta ovat mahdollisuus kulttuurihyvinvoinnin saatavuudelle.

Pohjois-Savon kuntien kulttuuritoimihenkilöiden *Kulttuuri kuulolla* -verkosto pyrkii jalkauttamaan kuntiinsa kulttuuritoimintalain osoittamia toimintoja sekä edistämään kuntien henkilökunnan kulttuurialan osaamista (Hyvää tuovan kulttuurin maakunta...2022). Riihimäelle on perustettu kulttuurihyvinvointityöryhmä, jonka tavoitteena on tuoda kulttuurihyvinvointipalveluita ja tietoisuutta kulttuurin- ja taiteen hyvinvointivaikutuksista näkyvämmäksi kuntalaisille. Työryhmä koostuu monen alan asiantuntijoista. Laitinen (2021) kirjoittaa, että kulttuurihyvinvointia edistetään monialaisella yhteistyöllä. Kulttuuria kuulolla -verkon sekä Riihimäen kulttuurihyvinvointityöryhmän toiminta luovat mahdollisuuksia kulttuurihyvinvointialan kasvulle ja saatavuuden lisääntymiselle kyseisissä kaupungeissa.

6.2 Kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden haasteet Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa

Suurin esiin noussut haaste sekä Kuopissa että Riihimäellä on talous ja resurssien puute. Kulttuurihyvinvointipalveluille ei ole tarpeeksi rahoitusta. Hyvinvointialueiden muodostuminen on osaltaan haastanut eri palveluiden järjestämistä ja etenkin Riihimäellä puutteellinen yhteistyö hyvinvointialueen kanssa luo haasteita kulttuurihyvinvoinnin saatavuudelle. Kulttuurihyvinvointi tulisi huomioida eri hallinnon tasojen ohjeistuksessa ja yhteistyössä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 23). Kanta-Hämeen hyvinvointialueella ei ole kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden turvaamiselle konkreettisia suunnitelmia. Kuopissa hyvinvointialueelle ei ole budjetoitu rahaa kulttuurihyvinvointiin. Yksi kulttuurihyvinvoinnin toteutumiseksi tunnistettu haaste on juuri pitkäjänteisen koordinaation puute (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 39).

Vaikka kulttuuritapahtumia ja palvelun tuottajia on paljon, on hyvä muistaa, että kulttuuri- ja taidetoiminta ei automaattisesti tarkoita kulttuurihyvinvointitoimintaa, sillä kulttuurihyvinvointitoiminnalla on aina hyvinvointitavoite tai palvelulupaus (Kippo ym. 2023). Sellaista toimintaa, jossa on selkeä hyvinvointitavoite, on järjestetty Riihimäellä ja Kuopiossa pääsääntöisesti hankkeilla ja pilotointiprojekteina. Lyhytkestoisilla hankerahoituksilla on vaikea kehittää ja ylläpitää taideperustaisia palveluita sekä sosiaali- ja terveysalan ja kulttuurialan yhteistyötä (Laitila 2021).

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on haastavaa, sillä ohjeet arviointiin ovat hyvin vapaamuotoiset (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Tutkimusaineiston hallinta ja tutkimuksen eettiset periaatteet varmistavat tutkimuksen hyvät tieteelliset käytännöt. Hyvä aineistohallinta palvelee ensin kerääjän tiedonintressiä ja on myöhemmin avuksi muillekin samaa aihetta tutkiville. Keskeistä haastatteluaineiston hallinnassa on tutkittavien informointi, haastatteluvien suostumus haastatteluun, tunnistetietojen käsittely ja aineiston kuvailu. Informointi ja tunnistetietojen käsittely ovat olennaisia myös eettisten periaatteiden ja tietosuojalainsäädännön noudattamisessa. Eettiset periaatteet on tarkoitettu turvaamaan hyvät tieteelliset periaatteet. (Hyvärinen ym. 2017, 413–415.)

Olemme tuoneet opinnäytetyössämme esiin työmme kannalta keskeisimmät käsitteet sekä avanneet termistöä ja teoreettista taustaa aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen nojaten. Ennen haastattelutilannetta kerroimme haastateltavalle tarkasti, mihin tarkoitukseen haastattelu tehtiin ja mitä tutkimuksemme käsittelee. Haastattelun aiheen kertominen tiedonantajalle on eettisesti oikein (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75).

Haastateltavalta pyydettiin suostumus itse haastattelun lisäksi haastattelujen tallentamiseen sekä esiin nousevien asioiden käsittelyyn ja julkaisuun opinnäytetyössä. Haastateltavien kanssa on sovittu, että haastatteluja käsitellään anonyymisti eikä haastateltavasta julkaista mitään, mikä voisi johtaa haastateltavan tunnistamiseen. Haastattelut purettiin tekstiksi juuri sellaisena kuin kysymyksiin vastattiin eikä sisältöä muutettu kirjoittajien toimesta. Kertyneen aineiston analysoinnin sekä johtopäätöksien tukena käytettiin kulttuurihyvinvoinnin tutkimuksia sekä teoreettista kirjallisuutta. Nämä toimet tukevat tutkimuksemme luotettavuutta ja eettisyyttä.

Haastattelujen määrä ei ollut kovinkaan suuri ja tutkimustuloksemme olisi mielestämme luotettavampi, jos olisimme saaneet haastateltua laajemmin eri alojen asiantuntijoita. Toisaalta laadullisissa tutkimuksissa ei pyritä rakentamaan tilastoja, vaan tavoitteena on kuvata ja tulkita jotain ilmiötä, tapahtumaa tai tiettyä toimintaa. Pääsääntöisesti laadullisten tutkimusten aineistojen koot ovat verrattain pieniä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 86.)

Aineiston määrän riittävyttä voi olla vaikea arvioida, mutta yksi määrittävä kysymys on, saako uusilla haastatteluilla tutkimusongelman kannalta uutta tietoa vai alkavatko vastaukset toistamaan itseään (Tuomi & Sarajärvi 2002, 89). Haastatteluissamme vastaukset kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen toistivat samaa asiaa ja näin voi päätellä, että haastatteluaineiston koko on riittävä vastaamaan tutkimuskysymykseemme.

Haastattelemalla laajemmin kulttuuri-, ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia sekä kuntalaisia, olisimme saaneet kysymykseemme enemmän eri näkökulmia. Teemahaastatteluissa keskiöön nousevat haastateltavien omat tulkinnat ja ne asiat, joille haastateltavat antavat painoarvoa (Hirsjärvi & Hurme 2000,

48). Niinpä tutkimustuloksiimme vaikuttavat myös haastateltavien tulkinnat. Koemme, että tutkimuksemme olisi ollut luotettavampi, jos haastateltavia ja haastatteluaineistoa olisi enemmän.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli saada vastaus kysymykseen, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia liittyy kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen Kuopion ja Riihimäen kaupungeissa. Tutkimus toteutettiin haastattelututkimuksen menetelmin. Aluksi tutustuimme kulttuurihyvinvoinnin käsitteisiin ja saatavuutta käsitteleviin tutkimuksiin. Työn motivaattorina toimi kiinnostuksemme kulttuurihyvinvointialan yrittäjyyttä kohtaan, ja niinpä haastattelukysymykset määriteltiin kirjallisen aineiston sekä liikeideamme pohjalta. Syvensimme kirjallisista dokumenteista saatua tietoa haastatteleamalla Kuopion ja Riihimäen kaupungin päättäjiä, valtuuston jäseniä sekä kulttuurin kentällä toimivia henkilöitä. Kirjallisen tiedon ja haastattelujen perusteella saimme vastauksen tutkimuskysymykseemme.

8.1 Johtopäätökset

Sekä Kuopion että Riihimäen kulttuurihyvinvoinnin mahdollisuudet koostuvat aktiivisista kulttuuripalveluiden tarjoajista sekä kulttuurihyvinvoinnin kehitystyötä tekevästä työryhmistä. Kulttuurihyvinvoinnin vaikutus hyvinvointiin ja merkityksellisen elämän kokemiseen tunnustetaan, ja molemmissa kaupungeissa tehdään kehitystyötä kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden lisäämiseksi.

Sekä Riihimäellä että Kuopiossa on paljon kulttuuritoimintaa mutta kulttuurihyvinvointipalveluista on vähän tietoa tarjolla. Sosiaali- ja terveysministeriön vuoden 2019 raporteissa ja muistioissa on kirjattu terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän raportteja ja jatkotoimenpideehtotuksia. Toimenpideehtotusten tavoitteena on ollut muun muassa uusien mahdollisuuksien luominen taiteen ja kulttuurin käyttämiselle sosiaali- ja terveyden huollon palveluissa sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Työryhmän raporttien mukaan on välttämätöntä saada kulttuurihyvinvointiosaaminen osaksi hyvinvointi- ja terveystyötä tekevien ammattilaisten toimenkuvaa, jotta kulttuurihyvinvointitoiminnan tavoitteet toteutuisivat. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Kulttuuripalveluiden ja kulttuurihyvinvointipalveluiden keskeisin ero on juuri niiden tavoitteissa. Kulttuurihyvinvointitoiminnassa on olennaista taiteellisten ja sivistyksellisten tavoitteiden sijasta hyvinvointiajattelu. Kulttuurihyvinvointitoiminnan tavoitteena on muun muassa lisätä ihmisten toimintakykyä, osallisuutta ja oikeutta itseilmaisuun, ehkäistä yksinäisyyttä ja sosiaalista eristäytymistä sekä tukea mielenterveyttä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.) Haastatteluissamme nousivat kyllä esiin monet kulttuuripalvelut, mutta kulttuurihyvinvointipalvelut eivät ole vielä vakiintunut osa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tai hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Tämän näemme haasteena kulttuurihyvinvoinnin saatavuudelle.

Tutkimuksen edetessä huomasimme, että suurin kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden haaste on rahoituksen puute. Haastatteluissa nostettiin esiin useaan kertaan henkilökunnan ja ajan puute, taloudelliset leikkaukset ja kaupunkien säästötoimet. Myös Lehikoinen (2021) kirjoittaa, että vaikka monessa kunnassa olisi tahtoa edistää kulttuurihyvinvointia, resurssit eivät riitä yhteistyön toteuttamiseen tai niitä ei osata kohdentaa oikein. Lehikoinen (2021) nostaa esiin, että ilman perusrahoitusta kulttuurihyvinvointipalvelut jakaantuvat epätasaisesti ja keskittyvät suurimpiin kaupunkeihin. Kulttuurihyvinvointipalveluiden kehittäminen ja ylläpitäminen on vaikeaa, kun toiminta rahoitetaan hankkeilla. Samaa tutkimusta käsittelemme laajemmin kappaleessa kolme, jossa kirjassimme tutkimusaihettamme tukevia aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Tutkimustuloksemme pohjalta allekirjoitamme Lehikoisen väittämät. Sekä Kuopissa että Riihimäellä kulttuurihyvinvointipalveluita rahoitetaan pitkälti hankkeilla. Vaikka hankkeissa on paljon mahdollisuuksia ovat ne määräaikaisten kestoja vuoksi haaste kulttuurihyvinvoinnin jatkuvalla saatavuudelle.

Vaikka kulttuurilla on itsessään hyvinvointivaikutuksia, on kulttuuritoiminnalla ja kulttuurihyvinvointitoiminnalla siis myös olennaisia eroja. Erojen määrittely on toiminnan ja rahoituksen järjestämisessä olennaista. Kulttuurihyvinvointipalveluiden suunnittelussa pitäisi aina huomioida yhdenvertaisuus, saavutettavuus ja saatavuuden edistäminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.) Nykyiset kulttuuripalveluiden varat eivät riitä kulttuurihyvinvointitoiminnan tarjoamiseen henkilöille, joiden kulttuuriset oikeudet eivät toteudu tai jotka jäävät yleisen kulttuuritoiminnan ulkopuolelle. Esimerkkinä huonokuntoiset vanhukset.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2019) mukaan kunnan kulttuuritoimen, apurahatoiminnan varassa toimivien taiteilijoiden sekä kolmannen sektorin lisäksi tarvitaan muitakin tahoja rahoittamaan kulttuuritoimintaa. Sekä Kuopissa että Riihimäellä tulisi viedä eteenpäin toimia, joilla kulttuurihyvinvoinnille voitaisiin varmistaa tarvittava rahoitus.

Jotta kulttuurihyvinvoinnin saatavuus voidaan varmistaa, tulisi maakunnilla ja kunnilla olla tarvittavat suunnitelmat, strategiat ja tavoitteet saatavuuden toteutumiseksi. (Houni ym.2020.) Kanta-Hämeen hyvinvointialueella ja Riihimäellä ei ole vielä käytössään kulttuurihyvinvointisuunnitelmia. Lisäksi Kanta-Hämeen hyvinvointialueelta puuttuu kulttuurihyvinvoinnin vastuhenkilö. Kulttuurihyvinvointitoiminnan juurtuminen on tärkeää, jotta voidaan tunnistaa niitä haasteita, joihin taidetoiminnasta voisi olla apua. Kulttuurihyvinvoinnin koordinoimiselle on nimettävä vastuhenkilö, jotta voidaan luoda edellytyksiä toiminnan juurtumiselle. (Houni ym.2020, 19.) Niinpä olisi ensiarvoisen tärkeää, että Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle saataisiin kulttuurihyvinvoinnin koordinoimisesta vastaava henkilö sekä kulttuurihyvinvointisuunnitelma, jotta kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden mahdollisuudet lisääntyisivät Riihimäellä.

Ennen haastatteluja otimme selvää, minkälaista tietoa Kuopion ja Riihimäen kulttuurihyvinvoinnista, kaupunkien suunnitelmista ja palveluista selviää julkisista tiedonlähteistä, kuten kaupunkien verkkosivuilta. Tiedon löytäminen osoittautui haastavaksi ja kuntien kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden kartoittaminen alkoi tuntua salapoliisitehtävältä. Haastatteluista saimme paljon uutta tietoa ja selvisi, että molemmilla kaupungeilla on ollut erilaisia taidelähtöisiä kokeiluja. Kulttuuria ja taidetta pidetään arvokkaana. Monista haastatteluissa esiin tulleista pilottiprojekteista ja hankkeista ei ole kuitenkaan julkista informaatiota ja niinpä Riihimäen pian valmistuvan kulttuurihyvinvointisuunnitelman tavoite tiedon jakamisesta kuntalaisille tuntuu ajankohtaiselta. Kulttuurihyvinvointia saataisiin paljon näkyvämmäksi ja helpommin tavoiteltavaksi, jos kaikki tarjolla oleva jäsenettäisiin selkeäksi informaatiokokonaisuudeksi. Tässä näemme yhden kehityskohteen.

8.2 Pohdinta

Tämä opinnäytetyöprosessi osoittautui haastavammaksi kuin osasimme odottaa. Tiedonkeruu ja aineiston valinta tuntuivat alkuun kuin solmuun menneeltä lankakerältä, jonka päätä oli vaikea löytää. Mitä syvemmälle sukelsimme tutkimusaiheeseemme, sitä selvemmäksi meille kävi, että tutkimusta on rajattava määrätietoisin ottein. Kiinnostavia toisiinsa vaikuttavia teemoja oli paljon. Kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen vaikuttaa olennaisesti kunnan ja hyvinvointialueiden suunnitelmat. Kaupunkien ja hyvinvointialueiden suunnitelmiin vaikuttavat taas muun muassa lakipykälät.

Jotta suunnitelmat ja ideat voitaisiin toteuttaa, tarvitaan rahoitusta. Rahoitukseen vaikuttaa kaupungin lisäksi valtio. Kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta tutkiessa huomaa löytävänsä itsensä keskeltä poliittisia ja arvomaailmallisia kysymyksiä. On kunnan velvollisuus turvata kuntalaisten kulttuuriset oikeudet (166/2019). Jos aikaa ja mahdollisuuksia olisi ollut enemmän, olisimme halunneet ymmärtää kulttuurihyvinvoinnin poliittisia rakenteita syvällisemmin, sillä tutkittavia dokumentteja ja toimintaa ohjaavia asiakirjoja on paljon.

Aloitimme tutkimuksen tekemisen tutustumalla lähdekirjallisuuteen ja kulttuurihyvinvoinnin teoreettiseen taustaan. Kulttuurihyvinvoinnin käsitteistö on laaja ja vastaan tuli myös haasteita, sillä moni käsite sekoittuu arjen kielessä. Saatavuudella tarkoitetaan palveluiden määrää ja laatua ja saavutettavuudella taas tarkoitetaan sitä, kuinka yhdenvertaisesti palvelut ovat käytettävissä. Kulttuuripalveluiden tulisi olla ihmisten käytettävissä heidän ominaisuuksistaan riippumatta. (Houni ym. 2020, 18.) Haastatteluja tehdessämme huomasimme, että nämä käsitteet sekoittuvat helposti toisiinsa.

Mielestämme tutkimustuloksemme olisi ollut hyödyllisempi, jos olisimme tutkinneet kotikaupunkiemme kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta rinnakkain. Haastatteluissa kulttuurihyvinvoinnin kohderyhmiksi nousivat usein ikäihmiset. Jos halutaan kehittää kulttuurihyvinvointipalveluiden saatavuutta esimerkiksi ikäihmisille, tulee väistämättä vastaan kysymyksiä myös saavutettavuudesta, sillä vanhusten kohdalla vastaan tulee usein muun muassa liikkumisen esteet, heikkenevä terveys, yksinäisyys ja taloudellinen tilanne (Houni ym. 2020, 153).

Kartoittaessamme kotikaupunkiemme kulttuurihyvinvointitarjontaa, kysymyksiä herätti myös se, mikä lopulta lasketaan kulttuurihyvinvoinniksi. Kulttuuritarjontaa on kohtalaisen paljon, mutta milloin kulttuurista ja taiteesta aletaan puhua kulttuurihyvinvointina? Rajanveto on vaikeaa. Taide keskellä elämää kirjassa (Bardy ym. 2007, 21) taiteen käsite on tiivistetty tyhjentävästi näin: ”Taide on tapoja kuvata ja nimetä maailmaa työstämällä havaintoja ja kokemuksia taiteen eri lajeissa koetelluin keinoin. Taiteessa luodaan ja jaetaan muotoja ja merkityksiä. Taide peilaa, tulkitsee ja muuttaa todellisuuksien hahmottamista, havaitsemisen, kokemisen ja tuntemisen tapoja.” Taide luo merkityksiä, ja itse taiteen merkityksellisyys syntyy siitä, että taiteella on kyky liikuttaa tunteita, mieltä ja aisteja poikkeuksella tavalla.” (Bardy ym. 2007, 21–22.)

Taide on siis jo itsessään arvokasta kokijalleen. Kippo ym. (2003) kuitenkin kirjoittavat, että kulttuurihyvinvointitoiminnalla pitäisi olla hyvinvointitavoite tai palvelulupaus. Hounin ym. mukaan (2020, 18) taas jo säännöllinen taiteen harrastaminen ja kulttuurin kokeminen ovat yhteydessä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Tutkimusten mukaan taidetta yli sata tuntia vuodessa harrastava voi psyykkisesti paremmin kuin ne, joilla ei ole taidekokemuksia.

Mielestämme yksilön kokemus oman hyvinvoinnin kohoamisesta taide- ja kulttuurielämysten myötä on kulttuurihyvinvointia. Niinpä ajattelempa, että kulttuurihyvinvoinnin saatavuuteen vaikuttaa olennaisesti sellaisetkin yksittäiset kulttuuripalvelut, joihin ei ole ennalta määritelty hyvinvointia kohottavia tavoitteita. Kulttuuripalveluiden runsas määrä Kuopiossa ja Riihimäellä on mahdollisuus kulttuurihyvinvoinnin saatavuudelle, mutta mielestämme kulttuurihyvinvointipalveluita, jotka ovat räätälöity vastaamaan yksilön tarpeita hyvinvoinnin lisäämisen näkökulmasta, tarvittaisiin molemmilla paikkakunnilla enemmän.

Mielestämme haastattelut olivat hyvä valinta tutkimuksemme aineiston keruuseen. Saimme haastatteleamalla paljon itsellemme uutta tietoa ja mielikuva Kuopion ja Riihimäen kulttuuritarjonnasta muuttui saatujen tietojen myötä positiivisemmaksi. Kaupungeissa oli enemmän kulttuuritarjontaa kuin ennalta tiesimme ja kehitystyötä tehdään parhaillaan kulttuurihyvinvointityöryhmien toimesta. Kulttuurihyvinvointi tuntuu tulevan näkyväksi hitaasti mutta varmasti ja

se, että sanaa viljellään ja siitä puhutaan oikeissa asiayhteyksissä, vie osaltaan kulttuurihyvinvoinnin kehitystyötä eteenpäin.

Haastateltavien tavoittaminen osoittautui haastavaksi, sillä kaikki eivät noteeranneet kutsujamme. Osan kanssa yhteisen ajan löytäminen oli vaikeaa, sillä haastatteluun oli hyvä varata aikaa vähintään tunti. Niinpä haastateltavien kokonaismäärä oli toivomaamme pienempi. Saimme kuitenkin kattavan kuvan Kuopion ja Riihimäen kulttuuripalveluiden saatavuudesta. Haastattelujen pohjalta osasimme hakea oikeita dokumentteja ja lisätietoja kaupunkien verkkosivuilta.

Opinnäytetyömme aihe on syntynyt omasta intressistämme kehittää kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta lisäävää yritysidea. Ideaamme on mahdoton toteuttaa yksin ja yhteistyö kunnan ja muiden kulttuuritoimijoiden kanssa on olennaista. Hounin ym. (2020, 27) mukaan kulttuurihyvinvointiin liittyvät tavoitteet saadaan toteutumaan parhaiten monialaisena yhteistyönä. Myös Aitolehti (2021,51) kirjoittaa sosiaali-, ja terveys- ja taidealan hallintorajat ylittävän yhteistyön tärkeydestä.

Tällä hetkellä sekä Kuopiolla ja Riihimäellä kulttuurihyvinvointi näyttäytyy pääasiassa yksittäisinä hankkeina tai kulttuuripalveluiden tuottajien omina kokonaisuuksina. Hallintorajat ylittävässä yhteistyössä olisi vielä kehitettävää ja puhtaasti kulttuurihyvinvointiin keskittyviä työmahdollisuuksia näyttää olevan vähän. Visionamme onkin luoda siltaa kulttuurihyvinvoinnin monialaiselle yhteistyölle ja sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuurialan sujuvalle yhteistyölle.

8.3 Kulttuuriostari – liikeideasta uusiin oivalluksiin

Liikeideamme on lähtenyt liikkeelle kokemuksestamme, että kulttuurihyvinvointialan monialaisen yhteistyön rakentaminen on yksittäiselle tekijälle vaikeaa. Esimerkiksi kulttuurialan toimijan voi olla haastavaa löytää oikeat yhteyskanavat ja verkostot, joiden kautta pääsisi toteuttamaan osaamistaan esimerkiksi taidelähtöisillä menetelmillä sosiaali- ja terveystieteiden puolella. Haastattelujen tulokset vahvistivat kokemuksestamme siitä, että tieto on vaikeasti tavoitettavissa. Kulttuurihyvinvoinnin tutkimuksissa on tullut useaan otteeseen esiin,

kuinka kulttuurihyvinvoinnin toteutuminen vaatii toimialan ylittäviä yhteistöitä. Syntyi idea kaiken yhteen kokoavasta kulttuuriostarista (kuva 2).

Kuva 2. Kulttuuriostari (Anna Härkönen 2024).

Kulttuuriostarin ajatuksena on kerätä eri taiteen tekijöitä ja kulttuurialan toimijoita saman katon alle, jotta kaikki kulttuuripalvelut löytyisivät helposti samasta paikasta. Vaihtuvat työpajat ja kurssit, taiteilijaesittelyt, konsertit ja erilaiset kulttuurielämykset ja tapahtumat rikastuttaisivat kulttuuriostarin arkea, kutsuen eri ikäisiä ja taustaisia ihmisiä viihtyisään kohtaamispaikkaan.

Kulttuuriostarin palveluiden tuottamiseen voi osallistua sekä kunnan että yksityisen sektorin puolelta. Yhteistyö sosiaali- ja terveysalan kanssa toteutettaisiin muun muassa aktiivisen kulttuurilähete- ja Kaikukortti-toiminnan avulla. Tavoitteena on siis toteuttaa monialaista yhteistyötä ja lisätä kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta.

Kuva 3. Itä-Suomen Hyvinvointivoimalan kulttuurihyvinvointiporaat (Houni ym. 2020,16.)

Olemme tarkastelleet Kulttuuriostarin palvelutarjontaa Itä-Suomen Hyvinvointivoimalan luoman kulttuurihyvinvoinnin portaiden avulla (kuva 3). Portaiden tarkoituksena on havainnollistaa taiteen ja kulttuurin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kaikkia eri askelmia. (Houni ym. 2020, 16.) Kulttuuriostarin tarkoituksena on kattaa portaiden neljä ensimmäistä porrasta. Saman katon alta löytyisi niin esiintymistoimintaa, näyttelyitä, harrastusmahdollisuuksia kuin taiteilijavierailuja osallistavien työpajojen merkeissä. Tavoitteena on luoda monialaista yhteistyötä ja tuoda kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuutta näkyvämmäksi. Houni ym. (2020, 17) täsmenävät, että viidennellä portaalla taiteen ja kulttuurin ajatellaan olevan kiinteä osa kokonaisvaltaista hyvinvointiajattelua. Viidennen portaan saavuttaminen olisi siis kulttuurihyvinvoinnin huipulle pääsyä.

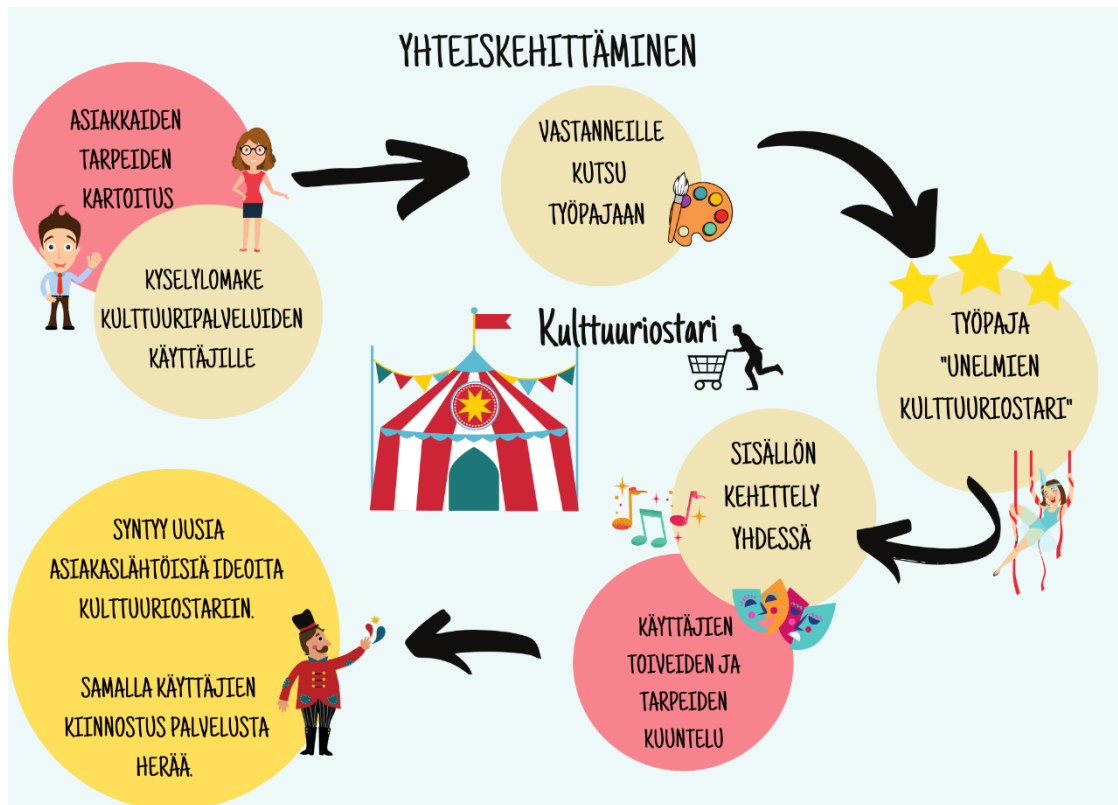
8.3.1 Liikeideasta toteutukseen palvelumuotoilun menetelmin

Kulttuuriostari on iso kokonaisuus, joka sisältää paljon erilaisia palveluita. Tavoitteenamme on kehittää kulttuuriostari-ideaamme palvelumuotoilun menetelmiä käyttäen. Palvelumuotoilussa liiketoimintaa kehitetään erilaisten prosessien ja työkalu- ja menetelmävaiheiden avulla. Asiakslähtöisyys on kaiken keskiössä. Tavoitteena on ymmärtää asiakkaiden tarpeita, havaita uusia mahdollisuuksia, suunnitella asiakaslähtöisesti toimivia palveluja ja toteuttaa tehdyt suunnitelmat. Palvelumuotoilulle on myös tyypillistä käyttää erilaisia visuaalisia työkaluja. (Tuulaniemi 2011, 27,110–111.)

Kulttuurihyvinvointi kuvastaa yksilön henkilökohtaisia kokemuksia omaan terveyteen ja hyvinvointiin (Houni ym. 2020, 17). Siksi palvelumuotoilun asiakaslähtöisyys tuntuu oikealta menetelmältä kulttuuriostarin palvelujen kehittämiseksi. Tuulaniemen (2011, 28) mukaan yhteiskehittämisessä suunnitteluun osallistuvat käyttäjien lisäksi muutkin palvelutuotantoon osallistuvat ihmiset. Tässä kohtaa kutsuisimme yhteiskehittämisen työpajaan kulttuuriostarin käyttäjiä sekä palveluntuottajia.

Palvelumuotoiluprosessi koostuu palvelun määrittelystä, tutkimuksesta, suunnittelusta, palvelutuotannosta ja arvioinnista. Ensin määritellään palvelun tavoite. Tämän jälkeen pyritään rakentamaan yhteinen ymmärrys kokonaisuudesta sekä kartoitetaan asiakkaiden tarpeet. Suunnitteluvaiheessa palvelu konseptoidaan ja ideaa kehitellään ja testataan asiakkaiden kanssa. Lopuksi palvelua arvioidaan ja kehitetään saadun asiakaspalautteen mukaisesti. (Tuulaniemi 2011, 128.)

Tämä opinnäytetyö on toiminut esiselvityksenä yritysideallemme. Opinnäytetyö määrittelee lähtökohtaisen ongelman, jota haluamme kehittää, sekä visioimme kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden lisäämisestä. Olemme tutkineet kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden tilanteen sekä mahdolliset kehityskohteet kotikunnissamme. Haastatteluilla kartoitimme sidosryhmien tarpeita. Seuraava vaihe olisi ideoiden konseptointi ja kokeilu asiakkaiden kanssa (kuva 4). Lähestyisimme kulttuurihyvinvoinnin mahdollisia käyttäjiä kyselylomakkeella, jolla kartoittaisimme heidän tarpeitaan ja toiveitaan kulttuuripalveluista. Kyselelyyn vastanneet kutsuttaisiin työpajaan, jossa luodaan yhdessä ”unelmien kulttuuriostari”. Työpajassa tehtäisiin luovasti ”unelmien kulttuuriostari”-kanvaasi leikkaamalla ja liimaamalla lehdistä itselle mielekkäitä sanoja ja kuvia. Työpajan tuloksena syntyy asiakaslähtöisiä ideoita. Käyttäjäkeskeinen suunnittelu sekä asiakkaan empaattinen kuuntelu ovat palvelumuotoilussa keskiössä (Saarelainen 2019, 73).

Kuva 4. Yhteiskehittäminen (Anna Härkönen 2023).

8.3.2 Ideasta uusiin oivalluksiin

Aloitimme kulttuuriostarin ideoinnin opintojemme alussa vuonna 2021 ja ajatus tuntui silloin tuoreelta ja innovatiiviselta. Pari vuotta myöhemmin, vuonna 2023, Riihimäen vanhaan Voimalan rakennukseen alettiin suunnitella kulttuurin, elämysten ja tapahtumien tehdasta. Voimala-hankkeen ajatus on hyvin lähellä omaa ideaamme kulttuuriostarista. Voimala-hankkeen myötä oman liikeideamme uutuusarvo on heikentynyt, mutta onneksemme muutamia eroavaisuuksiakin löytyy. Voimala-hankkeessa ei ole mainittu yhteistyötä sosiaali- ja terveystalouden kanssa, kun taas kulttuuriostarissamme tiivis yhteistyö sote-alan kanssa on otettu huomioon. Uskomme Hounin ym. (2020) ja Lehikoisen (2021) tavoin monialaisen yhteistyön olevan merkittävä tekijä kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden kehittämisessä.

Tutkimuksemme haastatteluissa selvisi, että Riihimäen Voimala-hanke on elänyt viime vuoden hiljaiseloa ja hankkeen toteutuminen odottaa rahoituksen saamista. Haastatteluissa esiin tulleet kulttuurihyvinvoinnin haasteet ja erityisesti resurssien puute osoittavat, että liikeideamme ei sellaisenaan ole toteutettavissa. Liikeideamme ei mielestämme tarjoa realistista kehitysehdotusta

kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden lisäämiseksi tällä hetkellä. Niinpä kehitimme ideaamme ajankohtaista tarvetta vastaavaksi, ja tartuimme Riihimäen tarpeeseen lisätä kuntalaisten tietoisuutta kulttuurihyvinvoinnista ja jo olemassa olevista palveluista. Saimme ajatuksen internetportaalista nimeltään Kulttuuriostari. Konkreettisesta paikasta tehtäisiin ikään kuin virtuaalitodellisuus, internet-sivusto, johon kerätään kaikki paikalliset kulttuuripalvelut ja toimijat. Sivustoilla voi tehdä ajankohtaisia nostoja ja taitelijaesittelyjä sekä tuoda esiin tutkimuksia kulttuurihyvinvoinnin hyödyistä. Yhteiskehittäminen ja verkostoituminen sivuston keskustelufoorumilla pitäisi yllä palvelun asiakaslähtöisyyttä.

Nettisivuille koostettaisiin ikäryhmittäin ja eri kohderyhmille suunnattuja kulttuuripalveluita ja tapahtumia. Yksityiset ja kunnalliset palvelut voisivat kaikki ilmoittaa omat tapahtumansa samalle sivulle. Kulttuuripalveluiden tarjonnan lisäksi nettisivujen kautta voisi hakea taiteilijoita ja kulttuuritoimijoita myös sosi- ja terveysalan tarpeisiin. Sivuston kautta toimijat voisivat ilmoittaa itsensä myös mukaan kulttuurilähete- tai Kaikukorttitoimintaan, Kulttuuripolkuun ja paikallisiin tapahtumiin. Sivusto olisi sekä tiedonlähde että linkki eri alojen yhteistyölle. Kun kaikki kulttuurihyvinvointiin liittyvä tieto samalta alueelta laitetaan jäsennellysti samaan osoitteeseen, yhteistyömahdollisuudet lisääntyvät ja tätä kautta myös kulttuurihyvinvoinnin saatavuus.

Palvelumuotoilun avulla voidaan huomata liiketoiminnan eri mahdollisuudet ja kehittää olemassa olevia palveluita sen hetken tarpeita vastaaviksi. Palvelumuotoilu ei pelkästään innovoi uutta vaan yhdistää vanhoja asioita uusilla tavoilla. (Tuulaniemi 2013, 24.) Niinpä alkuperäisen liikeideamme kehittäminen ajankohtaista tarvetta vastaavaksi on myös palvelumuotoilua.

8.4 Lopuksi

Opinnäytetyön tekeminen työparina oli antoisaa, sillä kahden erilaisen kaupungin kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden mahdollisuuksien ja haasteiden tutkiminen antoi meille laajemman näkökulman siihen, mitä kulttuurihyvinvoinnille kuuluu vuonna 2024. Tehtävä oli myös haastava, sillä kulttuurihyvinvointi näyttäytyi eri tavalla Kuopiossa ja Riihimäellä, ja kaupunkien tasavertainen esiintuominen ei ollut yksinkertaista. Monia yhtäläisyyksiäkin löytyi ja molemmissa

kaupungeissa kulttuurihyvinvoinnista välitetään ja sitä viedään eteenpäin joko kaupungin tai hyvinvointialueen työryhmien toimesta. Suurin haaste molemmissa paikkakunnissa oli rahoituksen puute.

Tutkimuksen aikana pohdimme, miten kulttuurihyvinvoinnin rahoitusta voisi vahvistaa. Olisi mielenkiintoista pystyä osoittamaan, mistä todellisuudessa säästetään, kun kulttuurista ja sitä myöten kulttuurihyvinvoinnista leikataan. Hyvinvoiva ihminen on yhteiskunnassa kiinni ja tekee töitä sekä maksaa veroja. Hyvinvoiva ihminen sairastaa vähemmän, jolloin tulee suoraa säästöjä, jos ajatellaan vaikka työpaikkojen sairaspöissaolokuluja sekä terveydenhuollon menoja. Hyvinvoinnin tukeminen on siis investointi.

Tutkimustulosten mukaan taidetoiminnalla on positiivisia vaikutuksia muun muassa mielenterveyteen. Mielenterveyden kustannukset ovat taas usein pitkäkestoisia ja monelle sektorille ulottuvia. Ehkäisevällä taidelähtöisellä mielenterveystyöllä voisi olla siis merkittäviä vaikutuksia myös talouteen. (Houni ym. 2020, 185–203.) Meistä tutkimuksia kulttuurihyvinvoinnin vaikutuksista yhteiskunnan talouteen tulisikin tehdä enemmän, jotta kulttuurihyvinvoinnilla voitaisiin helpottaa sosiaali- ja terveyshuollon kuormaa. Mielestämme olisi ajankohtaista tutkia, minkälaisilla menetelmillä voidaan todentaa kulttuurihyvinvoinnin taloudelliset hyödyt. Jatkossa olisi hyvä tutkia myös sitä, millä tavoin kulttuurihyvinvoinnilla voidaan tukea kaupunkien elinvoimaisuutta sekä taloudellista kehitystä.

Viime vuosien aikana tutkimustieto taiteen ja kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksista on reilusti lisääntynyt. Lisääntyneen tutkimustiedon myötä kiinnostus kulttuurihyvinvointitoiminnan mahdollisuuksista väestön ja terveyden hyvinvoinnin edistämiseksi on noteerattu myös poliittisessa päätöksenteossa. Kulttuurihyvinvointitoiminnan painoarvo päätöksenteossa ei kuitenkaan ole vielä riittävää, sillä näyttöä kulttuurihyvinvointitoiminnan taloudellisista vaikutuksista ei ole tarpeeksi. (Kulttuurihyvinvointipooli s.a.) Meidän mielestämme olisi arvokasta pystyä osoittamaan konkreettisesti, miksi kulttuurista ei tulisi leikata ja miten kulttuurihyvinvoinnilla voidaan itseasiassa tehdä säästöjä tulevaisuuteen. Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia, millä menetelmillä ja mittareilla voidaan arvioida kulttuurihyvinvoinnin vaikutuksia yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointiin.

Antaaksemme tutkimustyömme pohjalta kehotusehdotelman sekä Kuopiolle että Riihimäelle, nostamme esiin vuonna 2022–2023 toteutetun Artwell-hankkeen, jossa luotiin toimenpiteitä kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuuden ja talouden arvioitiin. Hanketta toteutti Itä-Suomen yliopiston vaikuttavuuden talo, Taideyliopisto sekä Kulttuurihyvinvointipooli. (Kulttuurihyvinvointipooli s.a.) Artwell-hankkeen mukaan kulttuurihyvinvoinnin laaja-alaisuuden ja moniulotteisuuden kokonaisvaltainen huomioon ottaminen päätöksenteossa vaatii vaikuttavuusperusteista yhteiskehittämistä. Toimenpiteissä mainitaan, että jotta ihmisille voidaan taata tarpeiden mukaisia palveluita, on hyvinvoinnin mittaaminen nostettava kulttuurihyvinvointitoiminnan keskiöön. Taloudellisen arvioinnin kriteereistä, mittareista ja lähestymistavoista olisi sovittava yhdessä niin palveluntuottajien, palveluvastaavien kuin päättäjienkin kesken. (Kippo ym. 2023.)

Kuopion kaupungin päättäjille tehdyissä haastatteluissa ilmeni, että kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta voitaisiin toteuttaa hanketoiminnalla. Haastateltavat nostivat esiin, että hanketoiminnan vaikuttavuutta olisi tärkeä mitata, ja mittamiseen tarvittaisiin yhteiset käytänteet. Artwell-hankkeessa kehitellyistä vaikuttavuuden ja taloudellisen arvioinnin menetelmistä voisi siis olla hyötyä myös Kuopion hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnissa. Uskomme, että Artwell-hankkeeseen tutustumisesta ja sen toimenpideohjeisiin tarttumisesta voisi olla hyötyä sekä Kuopion että Riihimäen kaupunkien kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden lisäämisessä.

Kippo ym. (2003) mainitsevat, kuinka kulttuurihyvinvoinnin selvitys-, tutkimus- ja kehittämistoimintaa on hyvä jatkaa, jotta arvokkaalle kulttuurihyvinvointitoiminnalle saataisiin sen ansaitsema paikka yhteiskunnallisen keskustelun, demokratian, hyvinvoinnin ja sosiaalisen kestävyiden edistämisessä. Tuomalla opinnäytetyöllämme esiin kulttuurihyvinvoinnin saatavuuden mahdollisuuksia ja haasteita Kuopion ja Riihimäen alueilla, annamme oman panoksemme kulttuurihyvinvointitoiminnan näkyväksi tulemiselle. Huomioillamme sekä omilla visioillamme toivomme herättävämme uudenlaista tahtotilaa kyseisten kaupunkien kulttuurihyvinvoinnin kehittämistyölle.

LÄHTEET

Aitolehti, A. 2021. Taistelu sosiaalisen taiteen puolesta, Sosiaalinen taide osaksi sosiaali- ja terveystalouden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelujärjestelmiä taistelevan tutkimuksen menetelmin. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Aromaa, J. 2024. Kulttuurista leikataan, mutta vähemmän kuin purra esitti- teatterit, museot ja orkesterit maksumiehiksi. WWW-dokumentti. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20109185> [viitattu 3.11.2024].

Bardy, M. Haapalainen, R. Isotalo, M. Korhonen, P. 2007. Taide keskellä elämää. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.

Eskola, J. Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Fancourt, D. & Finn, S. 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Health Evidence Network Synthesis Report 67. World Health Organization, Kööpenhamina. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf?sequence=3> [viitattu 9.11.2024].

Helander, J. Laitila, K., & Pukkila, P. (2015) Matkalla monialaisuuteen. Verkkolehti. Saatavissa: <https://unlimited.hamk.fi/ammattillinen-osaaminen-ja-opetus/miten-monialainen-yhteistyö-rakentuu/> [viitattu 3.11.2024].

Hesso, J. 2015. Hyvä liiketoimintasuunnitelma. Vantaa: Hansaprint.

Hirsjärvi, S. Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.

Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita.

Houni P., Turpeinen, Vuolasto. 2020. Taidetta, kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Taiteen edistämiskeskus, Helsinki.

Hopperi, E. 2010. Mental Health Art Week –kulttuurihyvinvointitoiminnan kartoitus ja kehittäminen, opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Huhtinen-Hildén, L. 2021. Kulttuurihyvinvointialan yhteistä ymmärrystä rakentamassa. Blogi. Saatavissa: <https://blogit.metropolia.fi/tikissa/2021/02/02/kulttuurihyvinvointialan-yhteista-ymmarrysta-rakentamassa/> [viitattu 1.11.2024].

Hyvinvointiala Hali Ry. 2024. Leikkauset sotepalveluissa ovat leikkauksia terveydestä ja hyvinvoinnista. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hyvinvointiala.fi/leikkaukset-sote-palveluista-ovat-leikkauksia-terveydesta-ja-hyvinvoinnista/> [viitattu 30.10.2024].

Hyvärinen, M., Nikander, P., Ruusuvoori, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, Tampere.

Hyvää tuovan kulttuurin maakunta. 2022. Pohjois-Savon kulttuuristrategia, 2022–2030. Pdf-dokumentti. Saatavissa: <https://www.pohjois-savo.fi/media/7->

viestinta/kokoukset-ja-tapahtumat/2023/kulttuurifoorumi/pohjoissavon_kulttuuristrategia.pdf

Kippo, S., Koivisto, T., Mäki-Opas, T., Lehikoinen, K., Lehtimäki, A., Lavikainen, P., Turtiainen, M., Martikainen J. 2023. Kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikuttavuuden ja talouden arviointi. Pdf-dokumentti.. Saatavissa: <https://tietokayttoon.fi/documents/113169639/113170760/14-2023-Kulttuurihyvinvointitoiminnan+vaikuttavuus+ja+taloudellinen+arviointi.pdf/75465e9d-0558-9f58-3592-26fdbb24f38f/14-2023-Kulttuurihyvinvointitoiminnan+vaikuttavuus+ja+taloudellinen+arviointi.pdf?version=1.0&t=1681797470813> Viitattu [11.11.2024].

Kullberg, M. 2020. Turun ammattikorkeakoulun kulttuurihyvinvoinnin YAMK-koulutuksesta valmistuneiden työllistyminen – Tulevaisuuden työn osaamistarpeet monialaisessa työelämässä. Opinnäyte. Pdf-dokumentti.Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/868177/Kullberg_Maria.pdf?sequence=2&isAllowed=y [viitattu 30.10.2024].

Kulttuurihyvinvointipooli. Artwell. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kulttuurihyvinvointipooli.fi/artwell-tutkimushanke/> [viitattu 11.11.2024].

Kuopio250. Voep olla Kuopio250 juhlavuosi. s.a. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.hellokuopio.fi/kuopio250-juhlavuosi/> [viitattu 5.11.2024].

Laitinen. L. 2017. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46, Turun ammattikorkeakoulu. Pdf-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/817879/isbn9789522166166.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [viitattu 1.8.2024].

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 8.2.2019/166.

Lehikoinen, K. 2021. Sosiaalisesti osallistava taide terveys- ja sosiaalialan ympäristöissä. Näkökulmia kulttuurihyvinvointiin. Synteesi 4/2021, 50–73. Saatavissa: <https://taju.uniarts.fi/handle/10024/7499> [viitattu 8.8.2024].

Lilja-Viherlampi, L-M., Rosenlöf, A-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen. (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 20 - 39. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/227439> [viitattu 10.1.2024].

Mikkonen, A. 2024 Kulttuurialan ja järjestön leikkaukset: hyvinvoinnin tuho vai vaikuttava säätötoimi. Kannanotto. WWW- julkaisu. Saatavissa: <https://www.kulttuurihyvinvointipooli.fi/kulttuurialan-ja-jarjestojen-leikkaukset-hyvinvoinnin-tuho-vai-vaikuttava-saastotoimi/> [viitattu 3.11.2024]

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Taiteen ja kulttuurin alat. s.a. WWW-dokumentti Saatavissa: <https://okm.fi/taiteen-ja-kulttuurin-alat> [viitattu 3.11.2024]

Raatikainen, Jaana 2012. Liikeideasta liikkeelle. Helsinki: Edita Publishing Oy

Pohjois-Savon hyvinvointialue. 2024. Kulttuurihyvinvointityöryhmä. Muistio.

Saarelainen, A. 2019. Muotoilua meillekin! Muotoilu- ja brändiopas yrittäjille. Painopalvelut Yliveto.

Riihimäen kaupunki, Rakas Riksu Strategia. Pdf-dokumentti. saatavissa: <https://www.riihimaki.fi/uploads/2022/10/ce6ff082-rakas-riksu-strategia.pdf> [viitattu 3.11.2014]

Riihimäen kaupunki, Riihimäen Voimalasta kuoriutuu Suomen mittakaavassa ainutlaatuinen tapahtuma- kulttuurikeskus WWW- dokumentti. Saatavissa: <https://www.riihimaki.fi/tiedotteet/riihimaen-voimalasta-kuoriutuu-suomen-mittakaavassa-ainutlaatuinen-tapahtuma-ja-kulttuurikeskus/>

Riihimäen kaupunki, Hyvinvoinnin tukeminen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.riihimaki.fi/ela-ja-voi-hyvin/hyvinvointi/hyvinvoinnin-tukeminen/>

Riihimäen kaupunki. Kulttuuri. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.riihimaki.fi/koe-ja-nae/kulttuuri/> (viitattu 30.10.2024]

Rosenlöf, A. 2023. Tilanne päällä – katsaus kulttuurihyvinvoinnin viimevuoden kehitykseen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://taikusydän.turkuamk.fi/blogi/tilanne-paalla-katsaus-kulttuurihyvinvointialan-viime-vuosien-kehitykseen/> [viitattu 8.11.2024].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019.Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita. Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa. Helsinki. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161547/Rap_34_2019_Kulttuuri%20ja%20taide%20hyvinvoinnin%20edistajina.pdf;jsessionid=2C53ED6835E8FF78A3B8D0EE64AB2AC2?sequence=1 [viitattu 15.11.2024]

Taide ja kulttuuri.fi. 2024. Kulttuuritoimialojen yritysten tunnuslukuja. Saatavissa: <https://www.taidejakulttuuri.fi/statistic/kulttuuritoimialojen-yritysten-tunnuslukuja/> [viitattu 15.11.2024].

Taikusydan. 2019. Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Saatavissa: <https://taikusydän.turkuamk.fi/yleinen/maailman-terveysjarjesto-whon-raportti-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksista/> Päivitetty 14.2.2023 [viitattu 9.11.2024].

Taikusydan. 2020. Osa 1: Johdatus kulttuurihyvinvointiin. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://taikusydän.turkuamk.fi/tietopankki/kulttuurihyvinvoinnin-lyhytkoulutus/johdatus-kulttuurihyvinvointiin/> [viitattu 15.11.2024].

Taikusydan. 2020. Johdatus kulttuurihyvinvointiin. pdf. Saatavissa: <https://taikusydän.turkuamk.fi/uploads/2020/10/c957f4ca-johdatus-kulttuurihyvinvointiin.pdf> [viitattu 15.11.2024].

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2024. Sote-ala. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/sote-palvelujen-johtaminen/kehittyva-palvelujarjestelma/sote-palvelut> [viitattu 5.11.2024].

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326

Tilastokeskus. Yksityinen sektori. WWW-julkaisu. Saatavissa: https://stat.fi/meta/kas/yksityinen_sekt.html [viitattu 8.11.2024].

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Talentum media oy.

Tuomi & Sarajärvi. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

SAK. 2024. Miljoonaluokan leikkaukset näivettävät suomalaista kulttuuria. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/miljoonaluokan-leikkaukset-naivettavat-suomalaista-kulttuuria/> [viitattu 29.10.2024].

Saari, P. 2022. Työskenteletkö projektissa vai hankkeessa? Vaikuttava korkeakoulu. Laurea Journal. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journal.laurea.fi/tyoskenteletko-projektissa-vai-hankkeessa/#45e88236> [viitattu 15.11.2024].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2023. Yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajat. WWW-julkaisu. Saatavissa: <https://stm.fi/yksityiset-sotepalvelut> [viitattu 12.11.2024].

Valtionvarainministeriö. Kuntien tehtävät ja toiminta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://vm.fi/kuntien-tehtavat-ja-toiminta> [viitattu 5.11.2024].

Viitala, R. & Jylhä, E. 2013. Liiketoimintaosaaminen: menestyvän yritystoiminnan perusta. 6. painos. Helsinki: Edita.

KUVALUETTELO

Kuva 1. Viitekehys. Härkönen, A. 2024.

Kuva 2. Kulttuuriostari. Härkönen, A. 2024.

Kuva 3. Kulttuurihyvinvoinnin portaat. Itä-Suomen Hyvinvointivoimala.

Kuva 4. Yhteiskehittäminen. Härkönen, A, 2023.

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Kulttuurihyvinvointi Yamk

Anna Härkönen, Anssi Lindqvist

1. Kirjoita mitä ymmärrät käsitteellä kulttuurihyvinvointi?

2. Onko kaupungilla tai hyvinvointialueella kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa?

3. Miten kulttuurihyvinvointi näkyy kaupungin tai hyvinvointialueen toiminnassa?
 - a. Minkälaisia kulttuurihyvinvointipalveluita on tällä hetkellä tarjolla?
 - b. Onko toimintaan budjetoitu rahaa?
 - c. Onko palkattu ammattitaiteilijoita tai yksityisiä yhteistyötahoja?
 - d. Minkälaisia hankkeita on käynnistetty kulttuurihyvinvointitoiminnan kehittämiseksi?

4. Mikä on mielestäsi kulttuurihyvinvoinnin merkitys yhteiskunnalle ja kuntalaisten hyvinvoinnille?
 - a. Kenelle kulttuurihyvinvointitoimintaa pitäisi suunnata?
 - b. Minkälaisia vaikutuksia odotatte kulttuurihyvinvointitoiminnalta?
 - c. Minkälaisissa asioissa, taidelähtöisillä menetelmillä, voitaisiin tukea tai auttaa asiakkaita?

5. Onko kaupungilla tai hyvinvointialueella suunnitelmia kulttuurihyvinvointitoiminnan edistämiseksi?
 - a. Minkälaisia kulttuurihyvinvoinninpalveluita kaupunki tai hyvinvointialue olisi valmis kehittämään?
 - b. Onko mahdollisuutta tai kiinnostusta palkata ammattitaiteilijoilta tai ostaa palveluita taiteellista toimintaa harjoittavilta yhteisöiltä ja yrityksiltä?
 - c. Mitä odotatte kulttuurihyvinvointipalveluita tuottavilta taiteilijoilta tai yhteisöiltä?